

In dit nummer:

- 463 Wat is de mens?
H. de Jong
- 465 Na twintig jaren
J.C. Schaeffer
- 467 In memoriam ds. E.R. Postma
A. v.d. Dussen
- 468 Gedichten lezen
T. Hoekstra
- 469 Tijdens verbouwing gesloten
L.A. van Baardewijk
- 471 Twee carrières, kán dat?
H. Algra
- 473 Het bovenaardse mededogen
P.J. van Kampen
- 475 Over boeken gesproken
J.J. Lakerveld

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Van een stinkdominee uit een geitenland

C. Smit, Seedorf, Duitsland

5 juli 1995. Op de vliegbasis Soesterberg verschijnt een voornamelijk groen gezelschap, waarvan een groot deel is gesierd met een blauw hoofdedeksel. Op de gezichten is een zekere spanning af te lezen. Vol goede moed staan ze aan het begin van hun tour in Bosnië. We spreken over de Alfa-compagnie van Dutchbat IV, ook wel genoemd Dutchbat Griffin. Ieder heeft zo zijn gedachten over UNPROFOR en de Nederlandse inbreng daarin. Zeker na de val van Srebrenica was verreweg de meest gehoorde gedachte: een hek eromheen en laat ze elkaar maar afslachten. Schril steekt deze cynische gedachte af tegen het enthousiasme van de mensen van de Alfa-compagnie. Zij gaan in de hoop er iets te kunnen doen.

Ook granaten komen van boven

De reis verloopt verre van vlekkeloos. Bij een checkpoint van het Bosnische regeringsleger wordt het konvooi gestopt, omdat de benodigde papieren niet in orde zouden zijn. Anderhalve dag later. Achter in een aantal witte vrachtwagens bereiken de mensen van de Alfa-compagnie Simin Han, een klein dorpje in de buurt van Tuzla. Omringd door kleine heuvels zal het terrein van een voormalige landbouwcoöperatie de woon-, werk en leefomgeving zijn van Jan Soldaat en zijn leidinggevend kader.

Echter al snel dient de realiteit van de oorlog zich weer aan. Bunkeralarm, want de mogelijkheid bestaat, dat de Bosnische Serviërs met een beschieting hun ongenoegen kenbaar maken over de (te beperkte) luchtsteun van de NAVO aan het bedreigde Dutchbat III in Srebrenica.

Op de gezichten is wederom de spanning af te lezen. Zelf kijk ik schuin omhoog. Ik zie een stukje hemel, maar op dat moment gaat daar geen rust vanuit. Ook granaten komen immers van boven.

Er gebeurt echter niets en een halve dag later mogen we de bunker weer verlaten. Zestig kilometer verderop valt Srebrenica.

Een naam en een gezicht

In de dienst van die zondag gaat het over idealen en verwachtingen, wanneer je botst op de harde werkelijkheid. De werkelijkheid van oorlog. Blijf je trouw aan je dromen of geef je toe aan het cynisme?

In de weken daarop volgend dient het werk zich in ruime mate aan. Duizenden vluchtelingen moeten worden opgevangen. Dag en nacht wordt er gewerkt bij de opbouw van een tentenkamp. Op de gezichten van de voornamelijk vrouwen en kinderen uit Srebrenica zijn de verschrikkingen af te lezen.

Het geluid van de wanhopig krijgende vrouwen die mannen, zonen, broers en vaders hebben verloren, de aanblik van de moeders die verbeten vechten om kleding voor hun kinderen, de blik in de ogen van de kinderen die komen bedelen om een snoepje of wat brood en de stank van zweet, urine en uitwerpselen laten niemand onberoerd. Er is werk aan de winkel, ook in de maanden die volgen. Naast de

'gewone' militaire werkzaamheden als wachtbeurten en het observeren van de confrontatielijn worden her en der in de omgeving meer permanente opvangcentra bewoonbaar gemaakt. De watervoorziening wordt er geregeld, elektriciteit aangelegd. Er wordt geschilderd en ramen, deuren en daken worden gerepareerd. De verwachting en de hoop iets te kunnen doen worden niet beschaamd.

De bevolking is vriendelijk en stelt de hulp zeer op prijs. Dat blijkt vooral tijdens de zogenaamde sociale patrouilles en de verschillende uitnodigingen. Zo gaat dat wanneer mensen mensen ontmoeten. De moslims, de Serviërs en de Kroaten van Simin Han en omgeving krijgen een gezicht, een naam.

En naarmate de mensen meer gezicht en naam krijgen, moet het cynisme terrein prijsgeven. En is dat ook niet Gods werkwijze, zo vragen we ons tijdens een van de kerkdiensten af. God heeft ons een naam gegeven en daarom laat Hij ons niet over aan ons lot.

Natuurlijk zijn onze activiteiten een druppel op de gloeiende plaat geweest. En misschien hebben we niet echt gewicht in de schaal gelegd als het om vredesonderhandelingen gaat. Maar even en op beperkte schaal en temidden van een onmenselijke oorlog hebben mensen mensen ontmoet. En daarin ligt voor mij de zin en de waarde van het verblijf van de Alfa-compagnie in Simin Han. Als het aan mij ligt komt dat hek er niet.

Van juli tot november 1995 was ds. C. Smit werkzaam als legerpredikant bij de Alfa-compagnie van Dutchbat in Simin Han. Vlak na zijn terugkomst schreef hij bovenstaande impressie.

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Prof.mr.dr. J.J. Oostenbrink
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 0513-620476
Telefax: 0513-627036.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 030-6961525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 0180-320205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 33,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 65 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 0342-410760, fax 0342-492542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Opbouw wordt gedrukt op gerecycled papier.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: telefoon 0513-620476; telefax: 0513-627036.

- 8 nov. SEV-najaarsvergadering, Jeruzalemkerk, Utrecht
11 nov. Landelijke ouderlingenconferentie te Utrecht; inl.: tel. 010-4514499
18 nov. Zendingsnajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken
18 nov. Regionale Ontmoetingsdag CG-NG in het Noorden des lands te Groningen; 15.00 uur; onderwerp: 'Medisch-ethische vragen t.a.v. erfelijkheid en voortplanting' – mevr. F. Laning-Boersema; inl.: tel. 050-562033

1996

- 13 april Ontmoetingsdag Ned. Geref. Kerken te Barneveld; inl. en huren van stands: J.A.D. Schenkel, tel. 038-3320128)

Ontvangen boeken

Dr. W. van 't Spijker,

Gemeenschap met Christus;

Centraal gegeven van de gereformeerde theologie.

Apeldoornse Studies no. 32

94 blz., f 24,50 ISBN 9024277736

Uitg. In opdracht van de TU van de CG Kerken:

Kok, Kampen

Ietje Liebeek-Hoving,

De nacht tot dag verklaard.

Gedichten.

60 blz., f 17,90 ISBN 9024222966

Uitg. Kok, Kampen

Noor van Haafden,

Een woning voor mijn hart.

210 blz., f 24,90 ISBN 9029713356

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Dr. Lambert Wierenga,

De Heidelbergse Catechismus in gewoon Nederlands.

(Herziene editie)

71 blz., f 11,90 ISBN 9029713658

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen i.s.m. Bij de tijd.

F.F. Bruce,

In de voetsporen van de apostel Paulus.

64 blz., f 29,90 ISBN 9024224197

Uitg. Kok, Kampen

In de eerstkomende nummers (o.a.)

H. Algra, Twee carrières, kán dat?
P.J. van Kampen, 'De rijkdom van Christus'

B. Wielenga, Zending: worden wij er beter van?

**10 JAAR
KIIVVE
JUBILEUMDAG
'VRIENDEN
VOOR
(T)LEVEN
Kom ook!
16 december
naar Zwolle
Greydanus
College
Voor een
tientje
ben je binnen!!**

DICK ELLEN
RALPH V. MANEN
GHBO-DRAMA
**• MIEKE BRINK EN
DS. KLAAS DE VRIES**
• STANDS
**• DS. FRED BLOKHUIS
EN BAS BUCHNER**
• BEN KETTING
• SING IN
**• ALIE HOEK
V. KOOTEN**
• VIDEO

**En nog
veel meer!!!**
**Reserveer en bel
036-5343150
(15.00 tot 17.00 uur
20.00 tot 22.00 uur)**

Wat is de mens...?

Toespraak over Psalm 8 voor de Alle Dag Kerk op 30 augustus 1995

H. de Jong, Zeist

Het is wat minder geworden, maar ik herinner me nog heel goed de tijd, niet zover achter ons, eind zestiger – begin zeventiger jaren, dat Psalm 8 onder ons zeer 'in' was. Hij werd in de kerken met graagte gezongen. Psalm 8 was de psalm van de mens: „Gij hebt hem bijna goddelijk gemaakt”. Een trots besef van wat menselijk allemaal wel niet mogelijk was, vervulde ons in die tijd. En wat waren we geveleid dat dit fiere zelfbewustzijn uit de heilige Schrift zelf zijn levenssappen kon trekken. We zongen de psalm met opgerichten hoofde.

De technische vooruitgang, de medische vorderingen, ruimtevaart, „alles hebt Gij onder zijn voeten gelegd”, alles – het kon niet op. Nu, vandaag de dag, is dat allemaal weer zo anders geworden. De tonen van het lied op de mens zijn gedempter, we blazen niet meer zo hoog van de toren. Er zijn momenten, bijvoorbeeld bij het kijken naar het nieuws, dat we ons voor ons menszijn diep schamen en zelfs voor ons huisdier, al is dat ook een bijtgrage hond, de ogen neerslaan. Is Psalm 8 nog wel waar?

De kroon op de schepping

De psalm doet denken aan het begin van de bijbel. Het lijkt wel of de dichter Genesis 1 open vóór zich heeft gehad toen hij hem maakte. De hemel is er en de aarde komt erin voor, de hemellichamen, „de maan, de duizend sterren die daar branden”, de dieren des velds, de vogelen des hemels, de visen der zee en hetgeen de paden der zeeën doorkruist, ze trekken in een stoet aan ons voorbij. En als kroon op al dat geschapene verschijnt dan middenin de psalm de mens: „Gij doet hem heersen over zee en land, ja, al uw werken gaat Gij in zijn hand”. Zijne majesteit de mens: zelfs als hij nog een zuigeling is, legt iedereen en

alles uit eerbied voor hem de hand op de mond. Want dat betekent het dat God uit de mond der kinderen en der zuigelingen sterkte gegrondvest heeft. Inderdaad bezingt de psalm het indrukwekkende koningschap van de mens over al het geschapene. Maar kijk nu eens naar het begin en het einde van het lied. Beide keren kom je daar dezelfde zin tegen: „O HERE, onze Here, hoe groot is úw naam op de ganse aarde”. Is het dan toch niet de naam van de mens die in deze psalm bezongen wordt? Uiteindelijk niet. Het Nieuwe Testament zegt ergens: „Jezus Christus is Heer, tot eer van God de Vader” (Filip. 2). Heer – niet tot zijn eigen glorie, maar tot die van God. En zo is het hier ook: De mens mag koning zijn, maar tot eer van God. Zo althans is zijn grootheid bedoeld. Die begin- en eindzin van de psalm mag je zien als twee gebogen handen die dat geheimenis van de mens teer omsluiten, in een angstvallig beschermend gebaar. Laat die hoge mens toch „in de Here” (letterlijk!) blijven! Omsloten door Hem die de begin- en eindzin van zijn leven is. Laat de parel van het menszijn toch niet uit zijn cassette wandelen!

Aan de beesten gelijk

We weten dat dat laatste toch gebeurd is. De mens ervoer die beschermende handen voor en na als een gevangenis en hij is daaruit losgebroken. Mens op eigen voeten en ten eigen baat, dat wilde hij zijn. En nu valt ons ineens iets op. De psalm heeft het ook over Gods tegenstanders, over vijand en wraakgierige. Waar komen die vandaan? Dat is niet naar Genesis 1, want daarin gaat het alleen maar over de ongerepte schepping. De mens van Psalm 8 met al zijn macht, – als dat nu eens zo'n tegenstander, zo'n vijand of wraakgierige is...? De geschiedenis laat in verschrikkelijke duidelijkheid zien wat er dan wel niet allemaal gebeurt. Waren het juist niet de grootsten onder de mensen die onnoemelijk veel leed over de aarde gebracht hebben? Toen de dichter Goethe Napoleon ontmoette zei hij, toen deze laatste op hem toeliep: Voilà, un homme! Zie-

daar, een mens! Goethe was onder de bekoring van het schitterende humaan dat van deze zeer grote afstraalde.

Maar zou de dichter toen ook gedacht hebben aan de talloze slagvelden met hun duizenden en nog eens duizenden doden die Napoleon zou achterlaten? Hoe groter geest, hoe groter beest.

Wat is de mens...?

Vanwege die vijand en wraakgierige, Gods tegenstanders die erin voorkomen, wordt Psalm 8 tot een raadsel. Wie heeft hij met die mens, met die Adam, voor ogen? De Adam van Genesis 1 of die van Genesis 3, de Adam van de staat der rechtheid of de Adam van na de val? U zegt: de laatste, want er zijn al vijanden en wraakgierigen op de aarde. Ik ben geneigd u gelijk te geven. Maar die klankkleur van Genesis 1 dan?

En ook nog een andere bijzonderheid van het gedicht spreekt dat weer tegen. De psalm heeft het er namelijk over dat de mens heer en meester is over „hetgeen de paden der zeeën doorkruist”. Maar daar hoort ook Leviatan bij, het zeemonster dat in de Schrift één van de gestalten van de

**eigenlijk blijft
in de psalm
de plaats van
de mens
open, vacant**

duivel is. Heeft de mens ook over hem geheerst? Of is juist niet omgekeerd de duivel de sterkere van de mens gebleken?

Maar hoe kan er dan zo triomfantelijk over die mens gezongen worden? Alsof de duivel zijn overwinning op hem nog niet behaald had. Of die overwinning al weer heeft moeten afstaan...

Over welke mens gaat het eigenlijk? Het is de vraag die onweerstaanbaar opkomt als je over de psalm nadenkt.

De mens!

Dan komt het Nieuwe Testament en zegt: Jezus Christus is die mens. De brief aan de Hebreeënen haalt in het tweede hoofdstuk Psalm 8 aan en hij leest er Jezus Christus in. „Wat is de

mens dat Gij zijner gedenkt of 's mensenzoon dat Gij naar hem omziet? Gij hebt hem *een korte tijd beneden de engelen gesteld*, met eer en heerlijkheid hebt Gij hem gekroond, alles hebt gij onder zijn voeten gelegd".

Opeens verschijnt hier de gestalte van Jezus Christus op het scherm, in zijn vernedering eerst en in zijn verhoging daarna. Maar „een korte tijd beneden de engelen gesteld", staat dat er wel en klinkt dat niet heel anders dan in de oorspronkelijke psalm?

Nu, je kunt het oude Hebreeuws inderdaad zo vertalen, maar een goede uitleg krijg je zo toch niet, want de psalm zelf heeft het daar in dat aangehaalde vers niet over de vernedering, alleen maar over de hoogte van de mens. Hebreeën bedóelt de psalm dan ook niet uit te leggen.

Hij wil de Christus prediken en hij doet dat met behulp van oude woorden die hij aan die achtste psalm ontleent. Geen uitleg dus, maar wel lost Hebreeën zo het raadsel op waarvoor de psalm ons stelt.

Want eigenlijk blijft in de psalm de plaats van de mens open, vacant. Immers, als hij op die hoge plaats een vijand of een wraakgierige is, dan valt er helemaal geen lofzang op hem aan te heffen, dan kun je alleen maar je hart vasthouden.

Maar Christus is de mens die door de vernedering heen omhoog geklommen is.

Door de vernedering heen van de dood die hij voor de zonde van ons mensen gestorven is.

En daardoor is dat hoge menszijn bij Hem veilig, Hij kan het aan.

Hij is het ook die dat menszijn weer 'in de Here' terugplaatst, de parel weer in de cassette terug zet. Want Hij is over alles Heer en Meester, niet voor zichzelf, maar tot eer van God de Vader. En voortaan willen wij nu het hele menszijn van onze Here Jezus Christus afkijken; zijn eenvoud, zijn oprechtheid, zijn liefde, zijn Godsvrees en zijn Godsvertrouwen, die willen wij navolgen. Dan zullen wij waarlijk mens zijn en, zoals de Catechismus zegt, „eenmaal met Christus over alle schepselen regeren".

Pastorale notities

Ik kom al

Ik weet dat de term 'onzichtbare kerk' onjuist is. Je kunt het beter hebben over de 'onoverzienbare kerk', of iets dergelijks.

Zelf heb ik het wel eens over mijn 'onzichtbare gemeente' – en dan denk ik aan al die mensen die alleen maar op de ledenlijst staan of die helemaal niet op een ledenlijst staan, en die toch op de een of andere manier bij de onoverzienbare kerk horen. Randkerkelijken, over-de-rand-kerkelijken of helemaal buiten-kerkelijken.

Ik laat in kerkdienst en vergadering wel eens merken, dat ik met deze periferie of corona van de gemeente dikwijls beter uit de voeten kan dan met het centrum. Niet iedereen neemt me dit in dank af en ik ben al eens gewaarschuwd dat ik zulke dingen niet te vaak moet ventileren. Van mensen die zich sieren met de enige naam die onder de hemel gegeven is om gered te worden, zou je anders verwachten. Maar ik ben in goed Gezelschap, en van deze kritiek trek ik me dan ook niet zoveel aan...

Ik was al op weg naar huis, toen ik opeens aan haar dacht. Er was geen enkele aanleiding voor, ik dacht gewoon aan haar.

Bij de eerste de beste mogelijkheid keerde ik de auto en ik reed terug naar de stad.

Ik zou iedereen willen aanraden: als je zo'n idee/gevoel krijgt, geef er dan onmiddellijk gevolg aan.

Misschien schiet je in de roos, misschien is het loos alarm.

Maar in elk geval krijg je je geweten niet tegen je.

Naargeestige straat, donkere gang, rommelige kamer. Daar leeft ze met haar nieuwe vriend.

We praten over haar, hem, hun leven, hun werk. Na een uur stap ik maar weer eens op. Loos alarm. Naar huis, naar bed.

We hebben al een poos geslapen, als de bel gaat.

Daar staat ze, met haar vriend, helemaal uit de stad gekomen, midden in de nacht. „Natuurlijk, kom binnen!" ik ontvang hen in kamerjas. „U kwam vanavond precies op tijd", zegt ze. „Ik ben in verwachting, en we hadden juist besloten de zwangerschap af laten breken. Maar toen kwam u, en dat kon geen toeval zijn. Maar nu weten we niet meer wat we moeten doen." Dus toch, denk ik, in de roos. We praten erover, we bidden ervoor. „Nu het nieuwe leven er een keer is..." En het is goed, zo goed als het

met een aanstaande moeder maar zijn kan.

Een week later, op een middag, staat ze weer op de stoep. Heel moe en heel triest. „Ik kon het toch niet", zegt ze, „ik heb het laten weghalen." Dan is er echt brandalarm. Niet om aan te wakkeren maar om uit te blussen, niet om te vermanen maar om te vertroosten.

Ik zou iedereen willen aanraden: als je zo'n verkreukeld mensenkind op je weg vindt, houd dan het opgeheven vingertje thuis en laat het Goddelijk mededogen uit je stromen. „Milde handen, vriendelijke ogen zijn bij U van eeuwigheid."

Als je het kwaad ziet aankomen, moet je ertegen waarschuwen. Maar als het kwaad dan toch gekomen is, heb je met een heel nieuwe situatie te maken. Dan mag je náást 'deze ellendige hier' gaan staan.

Dus maar weer: we praten erover, we bidden ervoor. Je bent zelf toch geen haar beter?

Later, toen ze eens in het ziekenhuis lag, na weer zo'n intens gesprek, heb ik haar benoemd tot ouderling – vrouw in het ambt of niet – ouderling in mijn onzichtbare gemeente.

J.H. Veeffkind, Amersfoort

Na twintig jaren

3. Hoe gaan wij om met de confessie?

J.C. Schaeffer, Apeldoorn

In de gesprekken met de Chr. Gereformeerden worden wij regelmatig aan de tand gevoeld m.b.t. de ordening van ons kerkelijk samenleven. Velen onder hen blijven het onvoorstelbaar vinden, dat kerken die zich Gereformeerd noemen niet uit de voeten kunnen met de aloude D.K.O. En men vraagt zich telkens weer af, of met name de binding aan de Gereformeerde confessie onder ons wel voldoende gewaarborgd is.

Het Akkoord van Kerkelijk Samenleven

In dit kader blijft ons AKS vragen oproepen. En niet alleen bij de Chr. Gereformeerden. Leden van de Commissie voor Kontakt en Samenspreking lopen daar ook in hun andere kontakten in binnen- en buitenland regelmatig tegenaan. Op zichzelf is het heel goed te begrijpen, dat de ordening van ons kerkverband, die nogal sterk gestempeld is door onze bijzondere geschiedenis in de jaren veertig en zestig, voor buitenstaanders niet zo heel doorzichtig is. Dat maakt, dat we altijd heel wat uit te leggen hebben.

Toch hebben wij steeds durven verdedigen, dat we een gereformeerde vorm van kerkregering kennen. Al meer dan eens is er in de samensprekingen met de Chr. Gereformeerden op gewezen, dat ons AKS door hun eigen hoogleraar kerkrecht Prof. Van 't Spijker, in principe een gereformeerde kerkorde is genoemd. Ook al betekent dat niet, dat hij niet ook een aantal vragen aan ons had en heeft te stellen.

Ook de Gereformeerde Kerken van Zuid-Afrika (de zgn. Dopperkerken) hebben uitgesproken, dat wij met hen één zijn in 'leer, diens en tug'. Toch gaven o.a. juist deze kerken ons aanleiding om nog eens kritisch naar ons AKS te kijken. Uit Zuid-Afrika ontvingen wij een stevig synode-rapport n.a.v. een studie van Prof. Du Plooy, de hoogleraar kerkrecht van Potchefstroom, over ons AKS. Dit rapport gaf in 1992 onze L.V. van Ede aanleiding om een commissie te benoemen, die

de kritiek uit Zuid-Afrika moest bestuderen.

Toen deze commissie daar kennis van had genomen, bleek er eigenlijk verrassend weinig van eerdere bezwaren te zijn overgebleven. De synode-commissie schreef: „Daar het vir ons baie lig opgegaan oor sake waaroor daar twifel was”. Ons werd slechts verzocht nog eens nader te kijken naar art. 17 van het AKS, dat handelt over de ondertekening van de Formulieren van Enigheid, en art. 30, dat betrekking heeft op de tucht over ambtsdragers.

Aan de bedoelde commissie werd niet goed duidelijk, wat nu precies het bezwaar van de Doppersynode tegen art. 30 was. Maar aan de Zuidafrikaanse bezwaren tegen art. 17 werd in zoverre tegemoet gekomen, dat aan de L.V. van Apeldoorn werd voorgesteld om dit artikel zo aan te scherpen, dat predikanten, die bedenkingen hebben tegen de belijdenis, zich niet alleen moeten verklaren ten genoegen van hun kerkeraad, maar dat ook de Regio daarbij moet worden betrokken. Nu dit voorstel is aangenomen, hebben de predikanten dus verantwoordingsplicht tegenover een breder forum dan de eigen kerkeraad alleen.

***We zullen ons
ook moeten
bezinnen op
effekten van
ons spreken
en schrijven ...***

Ja, de L.V. van Apeldoorn deed er zelfs nog een schepje bovenop, door niet alleen van de predikanten, maar van alle ambtsdragers deze verantwoordingsplicht tegenover de Regio te eisen.

Ondertekeningsformulier

De door Ede ingestelde commissie deed aan de L.V. van Apeldoorn ook de suggestie tot invoering van een ondertekeningsformulier. Dit voorstel vloeyde naar het oordeel van de commissie voort uit de beoogde toespitsing van art. 17.

Sinds de herconstituering van ons kerkverband na de breuk van '69 werd in sommige regio's van een soortgelijk

formulier wel en in andere niet gebruik gemaakt.

Ook dit voorstel werd op de L.V. van Apeldoorn aanvaard. Wel werd op de voortgezette landelijke vergadering in september de mogelijkheid open gelaten om, bij wijze van uitzondering, een dergelijk formulier niet te ondertekenen. Sommige kerken schrokken er, geplaagd door traumatische ervaringen uit het verleden, duidelijk voor terug in alle gevallen een dergelijke verplichting aan hun predikanten op te leggen. Overigens mag duidelijk zijn, dat ook in deze kerken wel degelijk ondertekening van de belijdenis gevraagd wordt, zij het dan niet met gebruikmaking van een ondertekeningsformulier. Helaas bleek in Zierikzee, dat sommigen onder de Chr. Gereformeerden er van uitgaan, dat we totaal geen binding aan de Gereformeerde confessie kennen.

Uit de gang van zaken sinds de L.V. van Ede is toch wel gebleken, dat wij ons ontvankelijk hebben getoond voor kritiek uit binnen- en buitenland en dat we hebben bewezen ook op dit punt bewust in de gereformeerde traditie te willen staan. Maar wij zoeken in grote voorzichtigheid daarin een weg, rekening houdend met gevoeligheden in ons midden als gevolg van een bijzondere kerkelijke geschiedenis. Het is jammer, dat door de Chr. Geref. Deputaten en op de synode in Zierikzee meer aandacht gegeven is aan wat (nog) niet bereikt is, dan aan datgene waarin we wel meer naar elkaar zijn toegegroeid.

Reden tot verdenking?

Tegelijk moet ik zeggen, dat er onzerzijds ook wel eens publiekelijk uitlatingen worden gedaan, die de buitenwacht aanleiding geven te denken, dat we het met onze confessionele trouw inderdaad zo nauw niet nemen. Zo was duidelijk, dat het spreken op de synode van Zierikzee over ons AKS, met name als het gaat om de daarin omschreven binding aan de belijdenis, plaats vond tegen de achtergrond van een recent interview met drs. H. de Jong in het reformatisch opinieblad Koers (het nummer van 1 sept. 1995). Meer dan eens werd hier op de synode op gezinspeeld. In dit interview werd De Jong gevraagd naar zijn mening over het

gerucht makende boek van de Chr. Geref. Dr. B. Loonstra *De geloofwaardigheid van de bijbel*. De Jong breekt dan een lans voor een andere benadering van de Bijbel dan we tot nu toe in de gereformeerde traditie gewend zijn. Hij vraagt zich af, of we niet meer ruimte krijgen voor het bediscussiëren van de door Loonstra besproken vragen m.b.t. het gezag van de Schrift als we afstand nemen van de stelling, dat de Bijbel en het Woord van God samenvallen. Met de stelling 'de Bijbel = Gods Woord' wordt volgens De Jong de Schrift overvraagd. En hij pleit er voor met het spreken over het gezag van de Schrift een stapje terug te doen.

De Jong realiseert zich, dat hij met

**dat een
steeds verder
dicht gaande deur
van Chr. Geref.
zijde het nemen
van het ... besluit
versneld heeft**

zulke opmerkingen op gespannen voet staat met wat in art. 5 N.G.B. e.v. wordt beleden. Op de vraag of die belijdenisartikelen dan niet moeten worden bijgesteld en aangepast, antwoordt De Jong, dat hij ze rustig zou willen laten staan en er mee om zou willen gaan op een wijze die past in een veranderd Schriftverstaan.

We moeten er niet vreemd van opkijken, dat menigeen hiervan opschrikt. Een dergelijk geluid staat immers haaks op wat onder ons door velen als een betrouwbaar, zij het misschien niet onomstreden, belijden wordt nagesproken.

En juist in een tijd, waarin de Schrift zoveel onheilige kritiek te verduren heeft, kunnen zulke uitspraken worden ervaren als dolksteken in de rug. Vooral als in deze context ook nog de uitdrukking 'eeuwig gereformeerd gezeur' valt als het over de hedendaagse discussies over het Schriftgezag gaat. Wie zulke uitspraken doet, moet er niet verbaasd over staan, dat bij velen, die hij juist wil bereiken, de oren gesloten worden.

En dat is bijzonder jammer. Want ik meen, dat de zaak, die De Jong te berde brengt, de moeite van het overwegen alleszins waard is. Uit veel van wat hij in het bewuste interview zegt, spreekt juist een grote liefde en een grote eerbied voor de Schrift. Zoals overigens ook duidelijk mag zijn uit tal-

loze andere publikaties van zijn hand. Daaruit blijkt, dat in de praktijk van zijn omgaan met de Schrift deze eenvoudig gezag over hem heeft en hem gebracht heeft tot inzichten, waar je slechts dankbaar voor kunt zijn. En wat De Jong beoogt met zijn 'stapje terug' met het spreken over het gezag van de Schrift is m.i. juist het winnen van de harten voor waar het wezenlijk in de Schrift om draait.

Ik voel me er niet toe geroepen in dit kader inhoudelijk op de zaken in te gaan. Al hoop ik van harte, dat ook in 'Opbouw' de noodzakelijke discussie over deze materie met De Jong zal worden aangegaan.

Ik probeer in dit verband slechts de intentie te proeven en te waarderen, waarmee De Jong met deze levensgrote vragen bezig is.

Maar tegelijk zou ik bij hem en anderen willen pleiten voor grote terughoudendheid in het doen van bepaalde uitspraken. We zullen ons ook moeten bezinnen op effecten van ons spreken en schrijven, die juist tegengesteld zijn aan wat we beogen. We struikelen daar allen in, zoals ik zelf in Zierikzee ervaren heb. En De Jong moet het mij maar niet kwalijk nemen, dat ik ook naar hem luister met de oren van iemand, die aan samensprekingen deelneemt en die antwoord moet geven op kritische vragen, die begrijpelijkerwijs mee door zijn schrijven opgeroepen worden.

De diakones

Het was te verwachten, dat het besluit van onze laatste L.V. om het in de vrijheid van de kerken te laten zusters te roepen tot het ambt van diaken ook een gesprekspunt in de samensprekingen zou zijn.

Door sommige afgevaardigden in Zierikzee werd dit gezien als het sluiten van de deur onzerzijds. Wij konden toch weten, dat een dergelijk besluit onverteerbaar zou zijn in Chr. Geref. kring.

Uiteraard leefde er ook in onze kring wel het besef, dat een besluit van deze aard repercussies zou hebben op de samensprekingen. Maar hadden wij in dezen echt een andere weg kunnen gaan? De onderhavige vraag leeft in onze kerken al zo'n twintig jaar. Het antwoord daarop uitstellen zou onverteenbaar zijn geweest.

Bij de uiteindelijke beslissing van de L.V. heeft wel degelijk een rol gespeeld welk effect dat zou hebben op de samensprekingen, met name met de Chr. Gereformeerden. Maar de vraag is, of men van Chr. Geref. zijde

werkelijk had mogen verwachten, dat er in dezen voor uitstel van de beslissing zou worden gepleit op grond van het feit, dat dit schadelijk zou zijn voor het groeien naar eenheid tussen onze kerkverbanden. De realiteit is immers dat de Chr. Geref. Kerken op landelijk niveau bezig zijn steeds meer afstand van ons te nemen.

Ik zou me hebben kunnen voorstellen, dat onze L.V. had aangespoord tot het afremmen van ontwikkelingen in dezen, als zo'n besluit juist een duidelijk merkbare beweging naar elkaar toe zou doorkruisen en afbreken. Maar hoe kun je kerken motiveren bepaalde besluiten niet te nemen omwille van contacten met een kerkverband, dat er duidelijk blijk van geeft in de eenheid met ons minder en minder een reële mogelijkheid te zien? In plaats van te beweren, dat dit besluit de deur naar de eenheid met de Chr. Geref. Kerken in het slot gooit, zou met evenveel recht van spreken gesteld kunnen worden, dat een steeds verder dicht gaande deur van Chr. Geref. zijde het nemen van het onderhavige besluit versneld heeft.

Daarbij moet ook nog worden bedacht, dat een aanzienlijk deel van onze kerken plaatselijk ook geen enkel contact heeft met de Chr. Geref. Kerken. En dat maakt het extra moeilijk te vragen om rekening te houden met een kerkverband, dat over het geheel genomen een afwijzende houding tegenover ons inneemt.

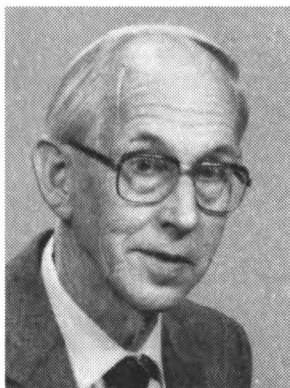
Ik acht het overigens wel aanbevelenswaardig, dat daar waar plaatselijk wel een band aan het groeien is of waar al warme contacten bestaan met de effectuering van het besluit van de L.V. in alle wijsheid en voorzichtigheid wordt omgegaan. En als zou blijken, dat het kiezen en benoemen van zusters in het ambt van diaken een onoverkomelijk struikelblok zou worden voor het verder groeien naar eenheid op plaatselijk niveau, dan dient men zich m.i. wel twee keer te bedenken voordat men daar ook praktisch toe overgaat.

Overigens, *last but not least* mag worden gezegd, dat wij dit besluit met een goed geweten genomen hebben, ons terdege afvragend of wij hiermee blijven in de weg die de Schrift ons wijst. En we staan open voor elke kritiek, die ons door geestverwanten geboden wordt. We hebben de Chr. Geref. Kerken dan ook serieus uitgenodigd om haar licht hierover te laten schijnen. In dat opzicht is het vanzelfsprekend, dat dit in een volgende ronde een gesprekspunt zal zijn.

Toespraak

gehouden bij de begrafenis van ds Eelke Roelof Postma op
woensdag 15 november 1995

A. van der Dussen, Eindhoven

Op de kast in de kamer bij jullie opa en oma thuis, Merel, Kirsten en Elke, ligt een foto waar jullie met z'n drieën opstaan. Nee – met z'n vieren, want jullie opa staat er ook op. Hij zit in het midden en hij leest voor. Op de foto lacht hij, want voorlezen aan jullie vond hij leuk, en hij kón het! Ook in de kerk kon hij als de beste vertellen aan de kinderen. Hij hield van kinderen. Wat vond hij het leuk, als hij in de kerk van een kind een tekening kreeg! Maar opgroeiende jeugd lag hem ook. Hij kon goed met ze opschieten. Hij was in ze geïnteresseerd. En hij hield van een grapje. Hij was geen stijve dominee. Dat zeggen jullie, z'n vijf dochters, ook. Hij moest wel erg veel tijd besteden aan de kerk, maar hij paste ervoor dat jullie door het leven moesten als de kinderen van de dominee. Dat gebeurde toch wel, maar het lag niet aan hem! Nee, Eelke heeft zich niet als dominee gedragen. Hij stak de draak met alle plechtigheid, met alle gezalf en met alle gemoraliseer. Toen we het gisteravond op katechisatie over hem hadden, zei iemand: „Het was net een ouwe kwa-jongen!” En gelijk er achter aan, iemand anders: „Hij was enorm clever!” Het is allebei waar. En toch was hij op en top een dominee, in die zin dat hij pastor was: hij had herderlijke zorg voor mensen. Hij was een van die arbeiders waar Jezus over spreekt in Mattheüs 9:37 en 38. De Here Jezus zelf betoont zich een pastor die zorg heeft voor mensen. Van alle kanten komen ze op Hem af met hun ziektes en gebreken, in de verwachting van genezing. Maar ook

hangen ze aan zijn lippen, hongerend naar woorden van God, naar woorden van vergeving en van werkelijke troost en bemoediging en uitzicht. En dan staat er dat als Hij ze ziet, al die mensen die het van Hem verwachten, dat Hij met ontferming bewogen wordt. Het grijpt Hem aan dat ze zo ongebor-gen zijn, zo op zoek naar houvast, zo opgezweept, zo *moe*. En zo ziet de Here Jezus hier werk liggen, bergen werk. Er is een schreeuwende behoefte aan ware herderlijke zorg. „De oogst is wel groot, maar arbeiders zijn er weinig. Bidt daarom de Heer van de oogst, dat Hij arbeiders uitzende in zijn oogst.”

Eelke was zo'n arbeider. Hij geloofde dat Jezus Christus bezig is het Koninkrijk van God te realiseren. Hij kende God als de Vader, die zijn armen wijd open heeft voor zijn geteisterde en verdwaalde kinderen. Hij begreep, dat het de Here Jezus erom te doen was de mensen thuis te brengen bij God. En zo was hij dominee, 43 jaar lang. Hij preekte niet de wet, maar het evangelie. Hij verzette zich fel tegen preken, waar mensen zich opgezweept door voelden. Hij bracht een boodschap van vrijheid, van genade. En hij was er voor de mensen. Voor alle mensen. De caissières van Albert Heyn kende hij bij hun voornaam. Hij stak z'n hand op naar alle buurtgenoten die voorbij kwamen langs dat grote raam aan de Rietveldlaan. En in de kerk was hij er als mensen iets te vieren hadden, of iets te huilen, met veel begrip, met weinig woorden, maar altijd pastoraal. En in zijn gezin was hij er voor jullie, zeker de laatste jaren toen er meer tijd kwam. Op die arbeid in navolging van de Here Jezus slaan de woorden van II Timotheüs 4:7: „Ik heb de goede strijd gestreden; ik heb mijn loop ten einde gebracht; ik heb het geloof behouden.” Eelke was geen vechtersbaas en al helemaal geen streber. Maar daarop doelt Paulus ook niet met de beelden van strijd en wedloop.

Schriftlezing: Mattheüs 9:35-38

**Ik heb de goede strijd gestreden,
ik heb mijn loop ten einde gebracht,
ik heb het geloof behouden.**

II Timotheüs 4:7

Het gaat hem om het achter Jezus Christus aan gaan, om zo thuis te komen bij God, en om anderen thuis te brengen bij God. Dat kost strijd; dat kost inspanning. Daarop doelt Paulus, op de goede strijd van het geloof in Jezus Christus, op het najagen van het grote doel: Gods Koninkrijk. Die strijd heeft Eelke gestreden en die loop heeft hij gelopen. Ja, het was strijden soms, zelfs in de kerk. En hij heeft zich zeer voor dat grote doel ingespannen, en veel van zijn beperkte krachten geveegd. Je zou daar verdrietig van kunnen worden. Wat waren jullie allebei uitgeput toen hij en jij, Rie, zeven jaar geleden van het emeritaat dachten te gaan genieten. Hadden jullie soms roofofbouw gepleegd op jezelf? En wat was Eelke broos. Heeft hij ook die laatste maanden nog te weinig aan zichzelf gedacht?

Dat verdriet mag er zijn. Wat hadden we hem en jullie nog een tijd van relaxed samen-zijn gegund. Wij merken het in de gemeente nu al: wat missen we Eelke. Wat zullen jullie hem missen. Toch is zijn levenseinde ook troostrijk. Paulus, zelf aan het eind van zijn leven gekomen, in de verwachting van een niet natuurlijke dood, spreekt merkwaardig kalm in de *voltooide* tijd: „Ik heb de goede strijd gestreden. Ik heb mijn loop ten einde gebracht. Ik heb het geloof behouden.” Daar zit iets in van: het karwei is geklaard. Het werk is gedaan. Het doel is bereikt. Niet: „Ik had dit en dat nog willen doen; ik ben daar en daarmee niet klaargekomen.” Nee. Zijn leven is volgroeid. De zin ervan is gerealiseerd. Het is eigenlijk adembenemend dat een mens dat mag zeggen. We hebben aan Eelke gevoeld dat dit voor hem zo was. Hij had met plezier nog verder geleefd, en voorgelezen, en met vakantie gegaan, en nieuwe preken gemaakt en gehouden. Maar tegelijk was hij bereid heen te gaan, naar zijn Heer. Het werk was gedaan. De zaak was afgerond. De

loop gelopen. De zin van zijn leven was gerealiseerd. Niet omdat hij zelf de zaken zo perfect had afgerond. Niet omdat er nooit iets was misgegaan, of dat hij vond dat hij alles netjes recht had gebreid. O nee, dat dacht Eelke niet. Ook hijzelf was een mens, die zich thuis liet brengen door Jezus Christus. Ook hij hing aan Jezus' lippen, hongerend naar woorden van troost en vergeving. Die woorden heeft hij gekregen. De ene keer dat hij met zoveel woorden met mij over zijn levenseinde sprak, zei hij: „Gezang 365. Daar staat alles in.”

*De zonden zijn vergeven!
Dit is een woord ten leven,
bevrijdend van de schuld.
Wat God ons ooit beloofde,
wordt nu voor wie geloofde
in Jezus' naam geheel vervuld.*

*'t Is ook voor mij geschreven:
ook ik mag uit Hem leven
die ons genezen heeft.
Zijn liefde tot der zijnen
brengt ons met Hem in 't reine,
wij weten dat Hij ons vergeeft.*

Ingezonden

Na twintig jaren Over de samenspreking met de Chr. Gereformeerden

„Wordt het niet eens tijd dat onze kerken zich uitspreken tegen samensprekingen met de Chr. Gereformeerden op landelijk/deputatenniveau?” Als ik teurgkijk op twintig jaar contact tussen beide kerken is het begonnen met de Gemeenschappelijke Verklaring uit 1975. Startpunt voor samenwerking op vooral plaatselijk vlak. Gemeenschappelijke diensten, kanselruil, bijbelkringen, jeugdwerk, vakantiebijbelschool en zomerse afspraken. Op enkele plaatsen een integratie van twee gemeentes tot één.

Toch, niet overal verliep de samenwerking vlot. Of liever, er werd vaker niet dan wel samengewerkt. Daar waren redenen voor. Gemeentes die elkaar niet lagen, verschil in geloofsopvatting en standpunten, soms ook organisatorische redenen.

En dan nu, na twintig jaar de balans opmakend. Op landelijk niveau beginnen de Chr. Gereformeerden zich in te graven. Of moet ik zeggen, die modaliteit in de Chr. Geref. Kerk die geeste-

lijk gezien zich beter thuis voelt bij de Gereformeerde Gemeenten en bij de Gereformeerde Bonders? Of een stroming die het erfgod van de bevinde-lijkheid, 't is op dat terrein trouwens bepaald niet alles goud wat er blinkt, en de indringende historisch gegroeide confessie probeert af te schermen van een samenleving in verandering en daarmee ook van een kerk in verandering? Het probleem van een stagnerende samenwerking op landelijk synodaal niveau ligt niet bij onze kerken. De benoeming van een aantal punten door de Chr. Geref. deputaten als het AKS, de openstelling van het diakenambt voor vrouwen en niet in het minst de beschuldiging van Remonstrantisme bij ons, omdat we Gods souvereiniteit zouden inkorten ten gunste van meer menselijke verantwoordelijkheid lijkt objectief en waarheidsgetrouw te zijn, maar dat is ze niet. En dat weten ook de Chr. Geref. deputaten.

Wat zich wrekt in hun benadering, en we hebben ook zelf een dergelijke erfenis, is de onwil om blijvend na te denken over vragen die aan de kerk en aan kerkmensen gesteld worden en die te maken hebben met vragen zoals: wat is de kerk nu en wat is zij straks? Hoe ziet zij kans om in een postmoderne tijd, waarin misschien wel veel religiositeit zit, maar waarin steeds minder naar God gevraagd wordt, God ter sprake te brengen? Het probleem van stagnatie zit niet allereerst en allermeeest bij ons, maar we zijn wel onderdeel van het probleem. Namelijk, dat de Verklaring van 1975 en dat wat er gegroeid is in de samenwerking, de Chr. Gereformeerden zeker op landelijk niveau momenteel verhinderen om eigen vragen en tegenstellingen onder ogen te zien. Eindigend met de beginvraag: „Wordt het niet eens tijd dat wij ons uitspreken tegen samensprekingen met de Chr. Gereformeerden op landelijk niveau?” Ik stel die vraag en ik hoop dat wij die vraag positief beantwoorden, omdat dat de Chr. Gereformeerden de ruimte geeft om eerst in eigen huis orde op zaken te stellen en wezenlijke vragen onder ogen te zien. In een proces van moeizaam samengaan en uit elkaar gaan is het ook voor ons goed, dat we niet een tweede of derde keer 'eruit gegooid' worden. Als we constateren dat een relatie niet wil, dan is zelf weggaan en ruimte krijgen, liefst tijdelijk, te verkiezen boven ergernis en blijvende teleurstelling.

Fokke Bouma, Dronten

Gedichten lezen

T. Hoekstra, Zoetermeer

In de loop van de jaren heb ik heel wat gedichten verzameld die om een of andere reden mijn bijzondere voorkeur of belangstelling hadden: serieuze en komische, lange en korte, ingewikkelde en eenvoudige. Een aantal daarvan denk ik in Opbouw te plaatsen, soms vergezeld van een toelichting, een andere keer met alleen maar een kort commentaar. Veel van die gedichten hebben wel eens dienst gedaan bij een examen of schoolonderzoek. Wie weet, misschien hebben enkele leerlingen er nu ook nog wat aan. De titel van deze reeks is niet erg origineel, dat besef ik, maar hij drukt wel precies uit wat de bedoeling is: Gedichten lezen. We beginnen niet te moeilijk met:

Pardon, ik ben hier zelf vreemd

*Wanneer ik loop in Oldenzaal,
of Middelburg of Stadskanaal,
dan komt er altijd iemand aan
die vraagt; Weet U de Lindelaan?
Zo iemand vraagt dat met een blik
vol blij vertrouwen. Dan zeg ik:
Pardon, ik ben hier zelf vreemd.*

*En zo ontmoet ik alle dagen
figuren die maar blijven vragen:
Waar gaan wij heen met de cultuur
en waarom is de jam zo duur?
Is er nog hoop in deze Tijd?
Dan moet ik zeggen, tot mijn spijt:
Pardon, ik ben hier zelf vreemd.*

*Komt er nog oorlog? vragen zij,
komt er nog eens een tiende mei,
en heeft het leven dan wel zin?
Zo ja, waar zit die zin dan in?
En zijn wij op de goede weg?
Waarop ik altijd treurig zeg:*

*Pardon, ik ben hier zelf vreemd,
maar om u heen zijn mensen zat
die altijd weten hoe of wat.
Zij weten waar – in dit bestaan –
de weg is naar de Lindelaan*

Annie M.G. Schmidt

Ja ja, het lijkt zo simpel en leuk, maar intussen... Die overgang van het gewone alledaagse naar iets dat er toch een aardig eindje bovenuit gaat, die sprong van cultuur naar jam, dat wat hulpeloos aan-doende in: Ik ben hier zelf vreemd. Het is typisch Annie Schmidt met haar relativerende humor. Ik herken mezelf er ook een beetje in; er zijn zoveel vragen waarop ik geen antwoord weet. En ik verbaas me dan over die anderen die precies weten hoe het allemaal zit en die heel zelfbewust overtuigd zijn van hun gelijk. Eén troost is er: ik ben blijklaar niet de enige.

Tijdens verbouwing gesloten?

Verslag van de Landelijke Ouderlingenconferentie van 11 november 1995 te Utrecht.

L.A. van Baardewijk, Amersfoort

Gemeente-zijn naar binnen, gemeente-zijn naar buiten. Dat was het thema van de Landelijke Ouderlingenconferentie die zaterdag 11 november in de Jeruzalemkerk te Utrecht gehouden werd. Sprekers waren ds H. de Jong en drs A. Kamsteeg.

De vraag kan opkomen wat ouderlingen bezielt om zelfs de vrije zaterdag nog ambtelijk door te brengen.

A. Hekkert van het organiserende comite geeft het antwoord op die vraag.

Volgens hem komt dat voort uit een behoefte bij ouderlingen aan gesprek. „Het is goed om met anderen te spreken over problemen en moeilijkheden die in gemeenten kunnen spelen.”

Om dit uitwisselingseffect van de conferentie te verhogen is ook dit jaar weer gekozen voor groeps gesprekken volgend op de plenaire lezing.

In de ochtendsessie leidde ds H. de Jong het onderwerp van de conferentie in.

Hij ging uit van een soort minderwaardigheidsgevoel bij ouderlingen.

De ouderling bemoeit zich met interne zaken en mag op de winkel passen. Terwijl er juist in deze tijd in veel gemeenten een gerichtheid naar buiten is, want – zo wordt geredeneerd – 'wat de kerk is, dat weten we nu wel'. Ds De Jong bestreed dit minderwaardigheidsgevoel. Hij stelde dat waar binnen verwaarloosd wordt, buiten wegwijnt.

De eerste van de vier stellingen die van te voren aan de ouderlingen uitgeleerd waren, luidde dan ook:

„'Gemeente-zijn naar binnen' en 'gemeente-zijn naar buiten' vormen geen tegenstelling, maar zijn op elkaar betrokken.”

De tweede stelling sloot daarbij aan: „De weg naar 'buiten' loopt in Gods Koninkrijk via 'binnen'.

Net zoals in een gezin hebben we in de kerk ook een stevig thuisfront nodig.”

Zandlopermodel

Ds De Jong gaf zijn stellingen een stevige bijbelse basis door middel van het zandlopermodel. De ontwikkeling in de Bijbel loopt net zoals een zandloper van breed naar smal en van smal naar breed.

„Hebt u er wel eens bij stilgestaan dat de Bijbel zeer lang gesloten is en pas betrekkelijk laat met zijn boodschap naar buiten treedt? Pas na de opstanding van Christus volgt er verspreiding van de boodschap.”

Deze beweging van binnen naar buiten kenmerkt de bijbelse boodschap.

„We moeten niet zeggen: dat was toen in het Oude Testament zo, maar nu geldt alleen de breedte nog. Nee, die beweging herhaalt zich zovaak als de kerk een crisis doormaakt en een nieuwe start maakt. Zo'n crisis maken wij nu ook mee.”

De derde stelling ging in op de crisis

een intense aandacht voor de inwendige problematiek van de kerk

die de kerk doormaakt: „Ons geloof is vanwege de sekularisatie in zo'n weergaloze crisis terecht gekomen dat we vandaag de dag een intense aandacht voor de inwendige problematiek van de kerk moeten hebben, voordat we naar buiten kunnen treden. Dat zal – voorlopig indirect – de wereld meer ten goede komen dan wanneer we ons in de evangelisatie rechtstreeks met haar bezighouden.”

De vierde stelling ging hierop door: „Ik denk daarbij niet aan de zending maar aan de houding die de kerk in onze streken in en tegenover de wereld heeft aan te nemen.”

Zelfonderzoek

Ds De Jong stelde een aantal moeilijke vragen die horen bij het zelfonderzoek: „Wat moeten we tegen de homofiele mensen zeggen, dat ze niet aan hun gevoelens mogen toegeven en in onthouding moeten leven? Wat

moeten we tegen een christen-verpleegster zeggen die bij het sterfbed van een moslim staat? Mag zij in die situatie overeenkomstige punten zoeken tussen de beide godsdiensten?”

Ds De Jong had huiver voor de evangelikalen die vaak zo makkelijk over deze vragen heenstappen en daarvoor een boodschap brengen die in de lucht blijft hangen. Hij wilde liever de gemeenten afremmen in de gerichtheid naar buiten in evangelisatie-activiteiten.

„De kerk moet even op adem komen. We zijn wegens verbouwing tijdelijk gesloten, met een klein loket dat open is voor het noodzakelijkste contact met buiten.”

Aan het eind van zijn lezing kwam ds De Jong terug bij het veronderstelde minderwaardigheidsgevoel van de ouderling. De ouderlingen hebben juist een belangrijke taak in het zelfonderzoek van de kerk.

Ds De Jong riep de ouderlingen ten slotte op tot een luisterende houding: „Ouderlingen, ga serieus met jongeren praten, vooral met jonge mensen die volstrekt anders denken dan wij veronderstellen. U kunt van dienst zijn door met de mensen te bidden of de Here inzicht wil geven. Pas als wij zelf kerk-zijn, dan zal de kerk een boodschap naar buiten hebben.”

Discussie

De discussie in kleine groepen vulde de rest van de ochtendsessie. Na de lunchpauze begon het middagdeelte waarin de verschillende groepen hun reacties op de lezing gaven. Ondanks instemming werd het geopende loket van ds De Jong wat klein bevonden.

Er zijn verschillende gaven in de gemeente en de mensen die evangelisatie-gericht zijn, hoeven toch niet te wachten totdat alles doordacht is? Is het niet meer een kwestie van en-en: evangelisatie en zelfonderzoek.

Ook speelde in de discussie de herinnering aan vroeger een rol: leidt sterke interne gerichtheid niet tot kerkscheuringen?

Ds De Jong zei in zijn reactie op deze vragen dat we als kerk vaak niet overkomen bij de wereld.

Die problemen met het geloof buiten,

komen ook binnen voor. Elke tijd moet ontdekken hoe Gods Woord nu spreekt. Het gaat erom dat ouderlingen in een sfeer van vertrouwen en in gezamenlijke verlegenheid zoeken naar antwoorden.

Uit de discussie bleek dat die verlegenheid onder de ouderlingen breed leeft en ook dat er weinig 'instant oplossingen' voorradig zijn. Een goede houding in die verlegenheid is: goed luisteren naar elkaar om samen antwoorden te vinden.

Samen

De middaglesing van drs A. Kamsteeg cirkelde ook om het woord 'samen'. Kamsteeg vond het uitgangspunt voor zijn toespraak in het 'samen met alle heiligen' van Efeziërs 3:18.

Hij hield een kleine bijbelstudie naar aanleiding van deze tekst. Daarin knoopte Kamsteeg aan bij zijn interna-

Een kerk kan hoogmoedig zijn door zich op te sluiten in eigen kring

tionale reizen die hij maakte als redacteur buitenland van het Nederlands Dagblad.

Hij zou graag alle accenten van de verschillende continenten samen zien komen in de kerk: „Azië, dat is meditatie; Afrika is wijsheid; Europa is kennis en de VS is creativiteit. Stel nou dat al die sterke punten samen komen, wat een sterke krachten zullen er dan samen komen!”

Kamsteeg vertelde in een gloedvol betoog over zijn wereldreizen en de invloed die dat heeft gehad op zijn geloof.

Hij had het gevoel dat hij voorheen in een laagvlakte leefde, terwijl er ook bergtoppen bestaan. „God biedt een oceaan aan en ik peddelde wat rond bij de rand.”

Niet alleen de reizen zetten Kamsteeg op een ander spoor.

Hij ging ook schrijvers lezen die hoorden bij andere tradities dan zijn eigen vrijgemaakte traditie.

Een voorbeeld van zo'n auteur is Martin Lloyd Jones die stelde dat het mechanische kennen van God moet overgaan in ervaring van God. Wat in je verstand zit, moet naar je hart. Kamsteeg vertelde hoe hij door de kennismaking met andere tradities opnieuw onder de indruk was gekomen van Gods genade. „We denken

vaak: bij evangelisatie hoort genade en bekering en dan volgen de regels en het gereformeerd worden. Met gereformeerd-zijn is niets mis, maar ook dan na je bekering blijft de genade een grote rol spelen. Het is een 1 verdienen en toch een 10 krijgen.”

Reactie

Het nieuwe geluid van Kamsteeg werd hem in zijn kerkelijke gemeenschap niet in dank afgenomen. „Vaak zeggen mensen: waarom moeten we dit uit China of uit de VS halen, het staat toch al in de belijdenis?

Maar dan zeg ik: wat geeft het wie het gezegd heeft! Een kerk kan scheefgroeien en dan moeten deze dingen opnieuw geaccentueerd worden om weer in evenwicht te komen.”

Kamsteeg pleitte ervoor om als kerk waakzaam te zijn voor zelfgenoegzaamheid. Een kerk kan hoogmoedig zijn door zich op te sluiten in eigen kring.

Kamsteeg wilde daarentegen teruggaan naar de eerste liefde van de kerk. Dan komen heel andere vragen dan de gebruikelijke om de hoek kijken.

„Bijvoorbeeld: hoe kan ik anno 1995 de vijand liefhebben? Wat betekent de ander uitnemender achten dan jezelf? Hoe blijf ik nederig? Over een thema als nederigheid heb ik al die jaren geen preek gehoord, terwijl dat toch een centraal gegeven van het evangelie is!”

Kamsteeg beleed zich niet te schamen voor het evangelie dat haaks staat op het schema van deze wereld. Het christelijk geloof is juist zeer de moeite waard. Hij wees – ongeveer in de lijn van de ochtendlesing 0 op het belang van het eerst zelf eigen maken van het evangelie. De antwoorden op moeilijke vragen volgen dan min of meer vanzelf. Maar je moet eerst zelf vervuld-zijn van het evangelie voordat je kunt gaan evangeliseren. Dat vergt ook studie van wat er leeft onder de verschillende groepen die je wil bereiken.

En daarmee was de cirkel van de ouderlingenconferentie rond: gemeente-zijn naar buiten kan niet zonder gemeente-zijn naar binnen.

Terloops

Over moordend en mentaliteit

Het jongerenblad Kivive lees ik over het algemeen met genoegen. Toen ik met het juni-nummer bezig was, werd dat even anders. Mevr. M. Brink-Blijdorp geeft in dit nummer haar mening weer over de vier kerken, die Kivive wil bereiken: de Gereformeerde Bond, de Christelijk Gereformeerde Kerken, de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken 'vrijgemaakt'. Met een lachend gezicht (foto) vertelt ze, dat ze samengaan met de christelijk gereformeerden wel ziet zitten en ze hoopt intussen, dat de christelijk gereformeerden de nederlandse gereformeerden zover krijgen 'om een heleboel hindernissen op te ruimen (hun alternatieve kerkorde bijvoorbeeld)'. Ziezo, die mep is voor ons. Eén korte opmerking: in de zestiger jaren was het zg. doleantie-kerkrecht blijkbaar een goed alternatief voor de vrijgemaakte kerkorde om een flink aantal kerken en mensen buiten het verband te werken!

Met de christelijk gereformeerden wil mevrouw Brink wel samen, ondanks het feit, dat er een kleine stroming is, 'die neigt naar schrijfkritiek'. Over de nederlandse gereformeerden heeft ze grote zorgen. „Er kan van alles gebeuren met deze kerk. Als gevolg van de scheuring meer dan 25 jaar geleden houden ze elkaar vast totdat ze er bij neervallen”. Jaja, dat staat er. Bij de nederlandse gereformeerden hebben ze de neiging 'om ter wille van de lieve vrede broeders en zusters te laten zwemmen'. Ze bedoelt hiermee, dat ieder mag denken wat hij of zij wil. En dan komt het: 'Dat vind ik geen lieve vrede maar moordend. Ik vrees dat schrijfkritiek daar onderhuids al sterk is. Officieel nog steeds niet, maar ze deinzin terug voor officiële uitspraken.' De schrijfster heeft haar lesje goed geleerd. 'Hoe zit het met de vrijgemaakten?' vroeg de interviewer. Nou, met de leer zit het er wel goed, maar het gevaar is, dat er 'een dusdanige levensstijl' wordt gevoerd, 'die op een gegeven moment ook aan de leer gaat vreten'. Het is dus niet goed met de mentaliteit bij de vrijgemaakten. De mensen worden passief en men denkt niet meer goed na over de dingen. De levensstijl deugt niet.

De schrijfster heeft dus niet alleen kritiek op de nederlandse gereformeerden, maar ook op de vrijgemaakten, waar ze zelf toe behoort. In eigen tuin is dus veel te doen en dan moet je niet te veel in de tuin van een ander gaan rommelen. Trouwens: het zou wel eens kunnen zijn, dat de gebeurtenissen in de vrijgemaakte kerken in de jaren 60 alles met 'mentaliteit' te maken hebben. Een meerderheid, die een minderheid... Ja, eigenlijk weet ik het wel zeker: er was toen al een mentaliteitscrisis. Een les voor ons allemaal! Een les om van te leren! Opdat wij allen één zijn zonder verwijten over en weer.

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Twée carrières, kán dat?

H. Algra, Den Helder

In 'Opbouw' werd een aantal bijdragen' geplaatst naar aanleiding van het congres van de Vereniging van Christen Pedagogogen en Beroepsopvoeders (VCPB). De titel van het congres luidde: twee carrières op één kussen.

Is het verantwoord als beide ouders buitenshuis werken en als de kinderen door anderen worden opgevangen? Ook in de kring van de 'Opbouw'-lezers werden vragen over dit onderwerp gesteld. Over het algemeen lijkt het feit dat het thema kinderopvang ook in christelijke kring bespreekbaar is (geworden), gewaardeerd te worden. Wel blijkt tevens dat het onderwerp emotioneel vaak heel gevoelig ligt. Voor- en tegenstanders hebben de neiging om opmerkingen van anderen als een aanval op hún keuze te zien.

Berichten uit de pers

Mogelijk de meest opvallende ontwikkeling is dat als progressief bekend staande dagbladen (zoals 'De Volkskrant' en de NRC) momenteel ook kritische kanttekeningen over kinderopvang in hun kolommen toelaten. 'De Volkskrant' besteedde zelfs een hele (weliswaar kritische) pagina aan het congres van de VCPB. In de NRC verscheen een bijdrage over de *mogelijke* schadelijke gevolgen van kinderopvang². „Baby's die zich niet goed hebben kunnen hechten aan een paar vaste opvoeders, blijken, wanneer je ze op de schoolleeftijd opnieuw onderzoekt, de minst weerbare kinderen. Het zijn de buitenbeentjes, de te agressieve of juist teruggetrokken kinderen”, zo wordt Prof.dr. Rien van IJzendoorn geciteerd. Overigens kenmerkt het artikel zich in het algemeen door een genuanceerde toonzetting; er wordt vooral gewaarschuwd tegen voltijs-opvang en tegen crèches met sterk wisselende begeleiding. Dat is heel wat genuanceerder dan een kop in 'Het Parool': 'Crèche vergroot kans op misdaad' (naar aanleiding van uitspraken van de criminoloog Prof.dr. P. Hoefnagels). Toch riep ook de genuanceerde bijdrage in de NRC een aantal felle reacties op. Opnieuw een bewijs van het feit hoe gevoelig het onderwerp ligt. Hoe je het ook wendt of keert: niemand

weet nog precies wat de gevolgen zijn van kinderopvang voor het individuele kind en evenmin hoe het met de kwaliteit van crèches gesteld is. Daarom is het goed als er publiekelijk vragen worden gesteld bij het verschijnsel van de kinderopvang.

Werkende vrouwen?

Eerst nog even een eigen reactie. Er wordt in het dagelijks spraakgebruik gesproken over 'werkende vrouwen'. Daarmee wordt dan de *buitenshuis* werkende vrouwen bedoeld. Men zou er de verkeerde conclusie aan kunnen verbinden dat vrouwen die geen betaalde baan buitenshuis hebben géén werkende vrouwen zijn. Wie zijn ogen een beetje open heeft voor de drukte die het runnen van een huishouden met zich meebrengt, zal tot de erkenning moeten komen dat de suggestie geheel bezijden de waarheid is, dat alleen buitenshuis werkende vrouwen ook daadwerkelijk werkende vrouwen zijn. In dit verband een tip uit 'De Volkskrant': een vrouw die het huishouden runt kun je een *domestic manager* noemen. Denk daarbij maar eens aan de spreuken van Lemuël (Spreuken 31 vs 10 e.v.).

Vrijwilligers

Een lezer vroeg zich af of ik in de bijdragen in 'Opbouw' *wel voldoende oog had gehad voor de waarde van het vrijwilligerswerk*. Hij zei bezorgd te zijn over het feit dat het steeds moeilijker wordt om vrijwilligers te krijgen voor allerlei kerkelijke en niet-kerkelijke

tijd heel gewoon is dat beide ouders werken of als een groot deel van de gezinnen één-ouder-gezinnen is, zal het heel moeilijk zijn om nog ouders bereid te vinden om op scholen vrijwilligerswerk te doen. Ik deel ook de zorg van de vragensteller dat deze ontwikkeling het functioneren van een kerkelijke gemeente (die het immers voor het overgrote deel van vrijwilligers moet hebben) negatief kan beïnvloeden. Hoeveel tijd blijft er over voor kerkelijke activiteiten (bijbelkring, pastoraat, kerkeraad)? Voor de goede orde: het gaat mij hierbij niet om de vraag *wie* er buitenshuis werkt. Het gaat evenmin om de vraag *of* beide ouders een baan buitenshuis kunnen hebben. De vraag is, of we ieder voor zich – naast ons werk – nog voldoende energie over hebben om ons vrijwillig in te zetten voor gezin, kerk en samenleving. Het is een vraag die niet alleen aan moeders gesteld moet worden, maar... minstens evenzeer aan de buitenshuis werkende vader....

Opvang door derden: mág dat?

Een vraag die meerdere keren gesteld werd is, of kinderopvang eigenlijk wel 'mág'. Als je kinderen hebt, heb je ze immers van God gekregen. Mag je ze dan wel 'uitbesteden' aan een ander? Voor mensen die het verdriet met zich mee dragen dat ze geen eigen kinderen hebben gekregen is het soms ook moeilijk te begrijpen en zelfs schrijnend om te zien dat ouders hun kinderen van jongsafaan in een crèche plaatsen. Op de principiële vraag of kinderopvang mág kan m.i. geen algemeen antwoord gegeven worden. Er past niet zondermeer een 'ja' of een 'nee' op. Het antwoord op de vraag ligt veel genuanceerder en is van veel omstandigheden afhankelijk. Veel belangrijker lijkt mij de motivatie áchter de keuze. En daarbij vooral: welke plaats nemen de belangen van het kind daarbij in? Ter relativering is het goed om even naar de geschiedenis te kijken. Uit de lezing van Jan Kaldewey (1995/10) kwam naar voren dat het nooit zo is geweest dat de eigen ouders voor 100% zorg droegen voor hun kind. (In het Nederlands Dagblad van 18 november 1995 werd beschreven hoe een moeder in de vorige eeuw 36 uur achter elkaar in een kaarsenfabriek moest werken). Het gezin waarbij de moeder 'continue' aanwezig is, is een 'verworvenheid' uit het midden van de

**Het onderwerp
ligt emotioneel
vaak heel gevoelig**

taken. Ik kan die zorg met de vragensteller delen. Ter illustratie een bericht uit (alwéér) 'De Volkskrant'. Een schoolreisje van een basisschool ging niet door omdat.... er onvoldoende vrijwilligers beschikbaar waren. In de bijdrage werd gemeld dat het – vooral in de Randstad – steeds moeilijker wordt om op scholen vrijwilligers te werven (lees'moeders', klus'vaders', klaar'overs, medezeggenschapsraden, hulp bij het overblijven van kinderen). Totnu toe konden 'dubbel-buitenshuis-werkende-ouders' nog profiteren van de inzet van vrijwilligers. Het is echter de vraag of dit zo blijft. Als het over enige

20e eeuw. Met andere woorden: vroeger waren ouders minder beschikbaar dan we nu met onze romantische blik geneigd zijn te denken. Het idee van de altijd beschikbare moeder is dan ook een mythe: die moeder is er nooit geweest. Anderzijds: sinds de invoering van de leerplicht zijn ouders wettelijk verplicht om een deel van de opvoeding uit handen te geven. De enige principiële reactie die ik kan geven is de vraag of opvang elders aansluit bij de sfeer in het gezin. Op zijn minst zal de kinderopvang jouw christelijke uitgangspunten moeten respecteren én ruimte moeten geven aan christelijke gewoonten. Dit heeft ook een pedagogisch voordeel: vooral peuters ervaren een gevoel van veiligheid als de rituelen aansluiten bij de sfeer van het gezin (bijv. het lezen uit de Bijbel en het bidden aan tafel). *Zoek dus naar een opvang die qua klimaat en levensbeschouwing aansluit bij de sfeer in het eigen gezin.* In de praktijk blijken christelijke vormen van kinderopvang helaas zeer schaars te zijn³. Is daarmee de kous af? Prof.dr. W. ter Horst heeft op allerlei plaatsen een pleidooi gevoerd voor de christelijke opvoedingsgemeenschap. Volgens Ter Horst moeten christen-ouders elkaar opzoeken en elkaar steunen, want opvoeden kún je niet alleen. Kunnen ouders niet samen een 'verbond' sluiten waarbij ze elkaar opvangen, vragen bespreken, een vangnet vormen en zorg dragen voor elkaars kinderen? Dat zou ook de gezinnen in deze tijd minder kwetsbaar maken....

Factoren tegen elkaar afwegen

Bij het nadenken over kinderopvang moet een aantal aspecten 'gewogen' worden. Marianne de Wolff (1995/16) noemde er in haar lezing enkele. Mijns

inziens is de vraag of het kind opvang door derden áán kan de meest essentiële vraag. Het ene kind is nu eenmaal het andere niet. Wetenschappelijk onderzoek geeft slechts in zijn algemeenheid een indicatie over de gewenstheid van kinderopvang; ouders hebben de verantwoordelijkheid om deze vraag ten aanzien van hun eigen kind te stellen. Het aantal uren dat het kind elders wordt opgevangen is daarbij één van de criteria. Een andere vraag betreft de kwaliteit van de kinderopvang: daar zitten nu eenmaal grote verschillen tussen. Opvang in je eigen huis door oma is heel anders dan opvang in een grote crèche met vaak wisselende leiding. Daarbij wil ik nogmaals een extra vraag benadrukken: *sluit de sfeer van de kinderopvang aan bij de sfeer van het gezin?* Ook de vraag of de beide ouders het met elkaar eens zijn is van belang. Zo vertelde een moeder dat haar echtgenoot moeite blijft houden met het feit dat hun dochter halve dagen naar de crèche gaat. Navraag leerde dat hij zelf in zijn jeugd negatieve ervaringen op heeft gedaan met kinderopvang.

Tegengestelde reacties

Een moeder vertelde dat ze voor haar idee *pas echt moeder kon zijn, nu ze ook een baan buitenshuis had*. Een andere moeder reageerde juist andersom: „*Nu ik gestopt ben met buitenshuis werken heb ik pas voldoende energie over voor mijn kinderen.*” Twee reacties van moeders met kinderen in de peuterleeftijd.... Soms zijn we – in reformatische kring – geneigd om het eigen gevoel weg te drukken. Wat we zelf vinden, dat doet er niet toe. Toch mág de vraag gesteld worden: hoe ervaar je zélf het feit dat je óf 'alleen' voor de kinderen zorgt óf juist dat je er

een betaalde baan bij hebt of vele uren aan vrijwilligerswerk besteedt. Het blijkt steeds weer dat het ook erg belangrijk is hoe de ouders zich zelf bij een bepaalde omstandigheid voelen. De ene ouder is nu eenmaal de andere niet en de ene baan is ook de andere niet. Goede aandacht voor kinderen hangt niet alleen samen met het aantal uren aandacht, maar ook met de kwaliteit van de aandacht. De moeder die stopte met buitenshuis werken omdat ze voelde dat ze na een intensieve dag op het werk 's avonds geen energie meer over had om met haar koppige peuter om te gaan heeft (in overleg met haar echtgenoot) een goede keuze gemaakt. Overigens geldt ook hier weer: misschien wil de moeder buitenshuis gaan werken, maar waarom zou de vader dan niet er voor kiezen om zijn kinderen wat vaker te zien? Zowel door Anneke Rots in 'Gezin 2000'⁴ als door J.P. de Vries in het Nederlands Dagblad (4 november 1995) werd deze vraag aan de orde gesteld. Misschien biedt de huidige ontwikkeling dus nieuwe kansen voor vaders om hun vaderschap in de praktijk te brengen. Dat zou een goede ontwikkeling zijn, want het kind heeft 'recht' op een moeder én op een vader....

Samenvattend

Er zitten meer nuanceringen aan de discussie dan hier ter sprake werden gebracht. Soms hebben ouders trouwens weinig te kiezen; ze worden gedwongen om hun kind elders onder te brengen. Ontwikkelingen in de politiek wijzen erop dat de keuzevrijheid in de toekomst verder zal worden ingeperkt. Mijns inziens is dit een slechte ontwikkeling: men houdt onvoldoende rekening met de individuele omstandigheden. Je zou misschien kunnen zeggen: kinderopvang door derden mág, maar zodra het móét wordt er een verkeerde weg ingeslagen. Er liggen overigens nog meer vragen; die komen in een volgend nummer aan de orde.

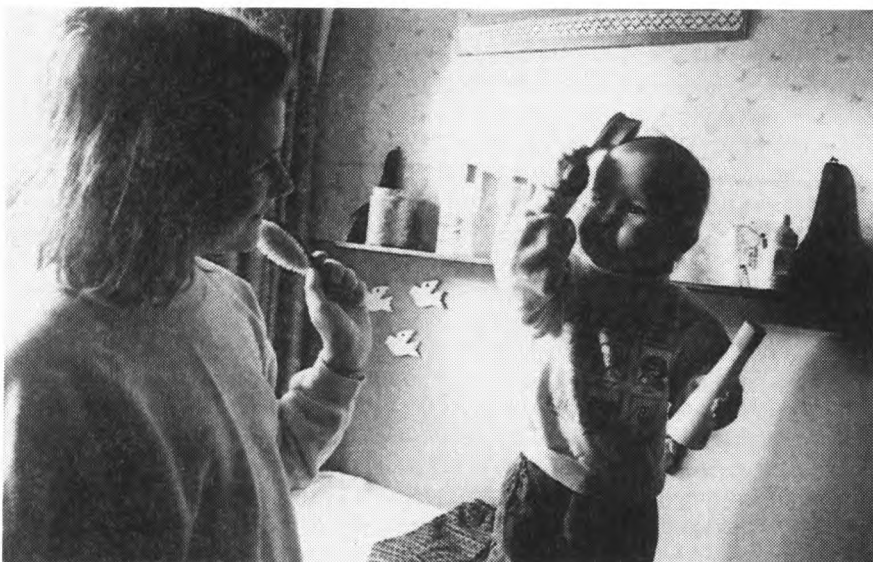
Noten:

1 De bijdragen verschenen in de nummers 10, 11, 16 en 17 van deze jaargang van 'Opbouw'

2 Crèches kunnen kinderen ook schaden; NRC, 15 juli 1995

3 A. Joh. Kisjes (GPV-wethouder in Bunschoten) vraagt zich in het boekje 'Gezin 2000' af waarom er geen gereformeerd peuterspeelzaalwerk bestaat. (In: drs. Jac. Schaeffer (red.), Gezin 2000: dynamiek of dynamiet. De Vuurbaak, GSEV-reeks 26).

4 Anneke Rots: Gevolgen voor kinderen als vaders en moeders de taken anders verdelen. In: Gezin 2000 (zie boven).

Het bovenaardse mededogen

3. De meedogende Boeddha

P.J. van Kampen, Ede

De Boeddha had de Verlichting bereikt en een duidelijk besef van zijn missie in het leven gekregen. In zijn verkondiging van de Dharma, de Leer, wees hij een weg van zelfverlossing. In een aantal opzichten kan men hem vergelijken met die Ander, die ook op aarde kwam om over verlossing te spreken, maar Die dat toch zo anders deed. In dit en het volgende artikel daarom een poging om de Boeddha en de Christus in (bepaalde aspecten van) leer en optreden met elkaar te vergelijken.

Het schijnt dat in Hokkaido, het Noordelijkste eiland van Japan, een klein Zenklooster door een meester werd geleid die geen enkele school bezocht heeft. De meester kwam als boerenzootje in het klooster en had nooit leren lezen of schrijven, maar hij volbracht de koan-studie en kwam tot een volmaakt inzicht. Dat er andere religies dan het Boeddhisme waren wist hij nauwelijks totdat hij de monniken over het Christendom hoorde spreken. Een van de monniken had een universitaire studie gehad en de meester vroeg hem iets over de Christelijke religie te vertellen. „Ik weet er niet veel van”, zei de monnik, „maar ik zal u het heilige geschrift van het Christendom brengen”. De meester stuurde de monnik naar de stad en de monnik kwam met de Bijbel terug. „Dat is een dik boek”, zei de meester. „En ik kan niet lezen. Maar lees me iets voor.” De monnik kende de Bijbel en las de meester de Bergrede van Christus voor. Hoe meer hij las hoe meer de meester onder de indruk was. „Dat is mooi”, zei de meester steeds. „Dat is heel mooi.” Toen de monnik uitgelezen was bleef de meester een tijdje stil zitten. De stilte duurde zo lang dat de monnik de bijbel wegleigde, de lotuspositie aannam, en mediteerde. „Ja”, zei de meester tenslotte. „Ik weet niet wie dat geschreven heeft, maar wie het ook was, hij was of een Boeddha of een Boddhisattva. Wat je daar hebt voorgelezen is de essentie van alles wat ik jullie hier probeer bij te brengen.”¹

Theravada Boeddhisme

De voornaamste stromingen binnen het Boeddhisme zijn het Theravada en het Mahayana Boeddhisme. Het eerste treft men vooral in Sri Lanka, Thailand, Burma, Vietnam, Laos en Cambodja; het tweede wordt vooral in China en Japan gevonden en ook in de landen van de Himalaya. In de Theravada-school gaat het om zelfverlossing. „De eerste en belangrijkste taak is zichzelf van lijden te verlossen. De Boeddha kan alleen de weg wijzen, maar men moet zelf de arbeid verrichten die nodig is om het doel te bereiken. De leer van het karma maakt hulp van anderen strikt gesproken, onmogelijk, immers de hulp die wij ontvangen is welbezien niet meer dan het resultaat van ons gunstig karma. Genoeg heeft hij gedaan die door gestadige arbeid aan eigen persoon zijn eigen verlossing heeft bewerkt. Een arhat noemt men zo iemand; hij heeft zijn taak vervuld en wacht kalm de dood af, waarop geen nieuw bestaan volgt. Er zijn er die, na de verlichting te hebben bereikt, haar voor zich houden.”²

Mahayana Boeddhisme

Er is echter een alternatief: „Een 'volmaakte verlichte' die de leer aan alle levende wezens wil brengen. De centrale figuur in het Mahayana Boeddhisme is de 'boddhisattva' de Meedogende die op weg naar Boeddhachap is of degene die Nirvana bereikt heeft maar besluit om Nirvana nog niet binnen te gaan, maar op aarde te blijven om anderen te laten delen in zijn verlossing. Uitgangspunt bij de opvattingen aangaande de Boddhisattva is de Boeddha's reactie op Mara's verleiding. Als deze demon van de onwetendheid en begeerte hem voorhoudt dat hij nu meteen Nirvana kan binnengaan, weigert hij op die suggestie in te gaan.”² Uit mededogen en bewogenheid met de mensen besluit de Boeddha nog vele jaren op aarde te blijven om hun de Weg te prediken. We vinden de Boeddha's bewogenheid in een passage uit de Buddhacarita, een oud geschrift: „Hij had zijn taak vervuld, en nu, kalm en majestueus, ging hij alleen verder, hoewel het leek dat een groot gevolg hem vergezelde. Een bedelmonnik die zich op de Dharma richtte, zag hem onderweg en vouwde in verwondering zijn handen en zei: 'De zin-

tuigen van anderen zijn rusteloos als paarden, maar de uwe zijn getemd. Andere wezens zijn vol hartstocht, maar uw hartstochten zijn opgehouden. Ongetwijfeld hebt u uw doel bereikt. Wie is dan uw leermeester, die u dit hoogste geluk heeft onderwezen?’ Maar hij antwoordde: ‘Geen leermeester heb ik. Geen hoeft ik te vereeren en geen hoeft ik te verachten. Nirvana heb ik nu bereikt, en ik ben niet dezelfde als anderen. Geheel alleen, ziet u, heb ik de Dharma verworven. Geheel heb ik verstaan wat verstaan moest worden, hoewel anderen faalden in hun verstaan. Daarom ben ik een Boeddha. De vijandelijke machten van de bezoedeling heb ik overwonnen. Daarom moet ik bekend staan als degene wiens zelf tot kalmte gekomen is. En nu ik mezelf gekalmeerd heb, ben ik op weg naar Benares, om te werken voor het welzijn van medeschepselen die nog door vele kwalen gekweld worden. Daar zal ik dan de onsterfelijke trom van de Dharma roffelen, door geen trots bewogen en door geen faam verzocht. Nu ik zelf de oceaan van het lijden ben doorgetrokken, moet ik ook anderen helpen om die door te trekken. Waar ik zelf bevrijd ben, moet ik ook anderen bevrijden.’”³ Het Mahayana Boeddhisme is een zelfbewuste religie die jaarlijks vele zendelingen naar het Westen stuurt. Iets van dat zelfbewuste karakter klinkt door in de uitspraak van een Japanse aanhanger in een gesprek met een Noorse zending: „Het christelijke geloof is door vele moeilijke situaties heen gekomen. Het heeft het vuur van vervolging doorstaan, en tweeduizend jaar lang is het aan uiteenlopende culturen en filosofieën blootgesteld. Het is beproefd in het vuur van de wetenschap, de wijsbegeerte, skepsis, en anti-godsdiensdenk en op de een of andere manier heeft het dat alles overleefd. Het is echter nog niet door het vuur van het Mahayana Boeddhisme heengegaan. Als dat gebeurt, heb ik er niet de minste twijfel over dat het daarmee in een smeltkroes terechtkomt, waarin het door het Boeddhisme diepgaand veranderd zal worden.”⁴

Karoena, mededogen

De houding van de Boeddha om op aarde te blijven en de mensen de weg

te wijzen is een illustratie van karoena, mededogen. Dat is een uitermate belangrijk begrip binnen het Boeddhisme. Een voorbeeld uit de Mahayana-literatuur is het verhaal van een jonge prins, Visvantara. Deze heeft zoveel mededogen dat hij letterlijk alles weggeeft! Als een koning van een buurland op slinkse wijze via priesters uit zijn land de prins diens heel zeldzame olifant afgetroggeld heeft, komen de onderdanen van de te vrijgevig geachte prins in opstand en dwingen zijn vader om hem in ballingschap te sturen. Alleen vergezeld van zijn toegewijde vrouw en kinderen laat hij het paleis definitief achter zich. Onderweg vragen Brahmaanse priesters hem om z'n paarden, die ze krijgen; medelijdende geesten kunnen het niet aanzien dat de prins nu zelf zijn wagen moet trekken en veranderen zich in vier trekdieren. Iets verderop op de route staat de prins op verzoek van voorbijgangers zijn mooie karos af en moet het gezin verder lopen. Ze vestigen zich in een afgelegen streek en zijn gelukkig. Dan komt een oude Brahmaan die zijn twee kinderen als hulp (of als slaaf) hebben wil en hij krijgt ze. De prins die zielsveel van zijn kinderen houdt, staat hen desondanks af en draagt hun op om zonder morren mee te gaan en voor de oude Brahmaan goede slaven te zijn. Zijn vrouw is het elke keer met zijn beslissingen eens; ook zij 'houdt de Norm' consequent. Tenslotte verschijnt het hoofd van de goden, Sakra, in vermomming aan de prins. Hij vraagt hem om zijn vrouw – en ook die staat hij af. „(Zijn vrouw) Madri werd niet verontwaardigd en weende niet, immers, zij kende zijn karakter, maar gedrukt onder de al te zware last van het ongekend leed, stond zij daar als een beeld. Toen Sakra, de heer der goden, dat gezien had, werd hij vervuld van verbazing en, dat grote wezen prijzend, sprak hij: 'Ach, wat een verschil is er tussen deugd en ondeugd! Hoe zouden zij die zichzelf niet in bedwang hebben kunnen geloven dat zo'n daad mogelijk is! Hoe verheven is het dat iemand, die zijn genegenheid niet heeft afgelegd, zijn dierbare vrouw en kinderen weggeeft zonder aan hen te hechten! Zonder twijfel zal, als de verhalen van hen die uw deugd bewonderen uw roem in alle regionen verbreid hebben, de roem en luister van anderen verdwijnen gelijk de lichten voor de gloed der zon.' ” Goden, hemelingen en geesten „juichen deze bovenmenselijke daad van u toe”.⁵ Het verhaal is een goed voorbeeld van door Boed-

dhisten gewaardeerde karuna, 'mededogen'. Daarin lijkt het op het verhaal over de Boeddha die in een vorig bestaan als olifant met zes slag tanden zich opofferde voor zijn vrouw. (zie het eerste artikel in deze serie.)

Dus 'overeenkomsten'?

In De Lege Spiegel, zijn relaas van een vrij lang verblijf in een Japans Zen-klooster, vertelt onze landgenoot Janwillem v.d. Wetering het verhaal dat bovenaan dit artikel staat. Ik ben van dat verhaal wel onder de indruk. Het is een van de (vele) voorbeelden die ik in de loop van de tijd vernomen heb van een zekere 'openheid' naar het Evangelie bij uiteenlopende mensen die uit zeer diverse culturen en religieuze systemen komen. Waar dat het geval is, ontslaat me dat als Christen niet van de plicht om ook kritisch te letten op 'het Systeem', Leer en Praktijk van (in dit geval) het Boeddhisme. In v.d. Weterings verhaal vinden we weinig gegevens om te weten of dit verhaal historisch is. Belangrijker is het om te constateren dat, hoe aangrijpend en mooi ook, toch de Bergrede niet het gehéél van Christus' woorden in de Bijbel uitmaakt! De vraag blijft: Zou de eerbiedwaardige Zen-meester ook het relaas van de Zoon van God die voor onze schuld stierf en die de dood overwonnen heeft zo positief aanvaard hebben? Zonder bewust 'negatief' te willen spreken, moeten we immers constateren dat in het gesprek tussen Boeddhisten en Christenen het gebeuren van Kerst, Goede Vrijdag, Pasen, Hemelvaart en Wederkomst niet uit de weg mag worden gegaan.

Een ander 'schema'

Dat opmerkend constateren we echter ook dat de Boeddha en de Christus niet dezelfde taal spreken en dat niet alleen, ze doelen ook op verschillende zaken. Ze bewegen zich binnen totaal verschillende kaders en denken en geloof. Het hele 'schema' van de Bijbel is niet in Boeddhistische geschriften of leringen terug te vinden. De eerste zin in de Bijbel: „In den beginne schiep God de hemel en de aarde” bevat tenminste drie dingen die Boeddhisten niet geloven of in elk geval niet zo zouden zeggen! Het bestaan van een persoonlijke God, het spreken over deze God alsof we die zouden kunnen kennen, de gedachte dat deze God een Persoon is met een te omschrijven en te kennen karakter, de opvatting dat Hij alles gemaakt zou hebben en de gedachte dat er een begin is aan de tijd, al deze visies zal de gemiddelde

Boeddhist afwijzen. Dat kunnen we allemaal zeggen naar aanleiding van de eerste tien woorden in het boek Genesis... De menselijke heerschappij over de dieren en planten en rest van de aardse geschapen werkelijkheid, in hoofdstuk twee, de zondeval in hoofdstuk 3, de keus van één man, Abraham, die de stem van God hoort en die 'de Vader van alle gelovigen' wordt, de keuze van het volk Israël, de zegen die die persoonlijke God geeft, het gebed dat je tot Hem richten mag, wellicht dat in de Mahayana-stroming van het Boeddhisme er een zekere mate van 'weerklink' zou kunnen worden vermoed. Ook in dat geval echter zijn dat nu uitgerekend elementen die in de leer van de Boeddha zoals die ons overgeleverd zijn nergens, maar dan ook nergens, voorkomen...

Noten:

1. Janwillem v.d. Wetering. *De Lege Spiegel. Ervaringen in een Japans Zen Klooster. De Driehoek. Amsterdam. z.j. pp. 54,55.*
2. *De Grote Weg naar het Licht. Een Keuze uit de Literatuur van het Mahayana-Buddhisme. Uit het Sanskrit vertaald en toegelicht door J. Ensink. Wetenschappelijke Uitgeverij. Amsterdam. 1973. pp.17,18*
3. *Uit het dertiende canto van de Buddhacarita van Ashvagosa. (1e eeuw) Geciteerd uit Edward Conze. Buddhist Scriptures. Penguin Books. Harmondsworth. U.K. 1959. ed.1968. pp. 53,54.*
4. *geciteerd uit: James Stephens. 'Looking at Buddhist America: A Key to World Evangelization' in International Journal of Frontier Missions. Buddhism. juli 1993. p.106.*
5. Ensink. a.w. 97,37.

Advent

*De duisternis gaat wijken,
maar niet zonder verzet.
Pas van de dood gered,
dreig ik haast te bezwijken
aan angst en schuld en straf.*

*Maar God heeft overwonnen
en wat Hij is begonnen
dat maakt Hij zeker af.*

*De duisternis gaat wijken,
maar niet zonder verzet!
Pas uit mijzelf gered
wil ik naar buiten kijken
en zoeken naar Uw licht.*

De duisternis klapt dicht.

Jeannette

Een tante in China

n.a.v. *De Gele Rivier is bevrozen* door
Leo Pleysier. Amsterdam, 1993

De figuur om wie alles draait in de roman De Gele Rivier is bevrozen, is Zuster Marie Leontine. Ze is een Belgische non, die door haar kloostergemeenschap uitgezonden wordt naar China en later naar India. Als verpleegster gaat ze daar in dienst van de missie in hospitalen werken. Wie nu denkt met dit boek een levensbeschrijving in handen te hebben van een missiezuster, die we op de voet volgen, wacht een teleurstelling. Of juist niet: de schrijver, Leo Pleysier, roept wel degelijk een indrukwekkend beeld op van een zich opofferende non, maar hij doet dat op een verrassend originele manier. We leren haar namelijk kennen door de ogen en oren van haar neef, de zoon van haar jongste broer. Het neefje is nog maar een paar maanden oud, als tante Roza naar China vertrekt. Daardoor leert hij haar in eerste instantie kennen door haar brieven en van wat hij hoort van de familieleden die het doen en laten van de verre zus druk becommentariëren.

Familieroman

Het boek is in de eerste plaats een Vlaamse familieroman. Via een aantal momentopnamen die alle op een of andere manier te maken hebben met de tante in China worden we betrokken bij het wel en wee van het hechte gezin waarvan de verteller het vierde kind is. Als kleuter zit hij 's avonds voor het slapen gaan met zijn broertjes en zusjes te luisteren naar Moeder die voorleest uit de brieven van tante nonneken. Ze huilen mee als Moeder ontroerd raakt en rillen in hun pyjamaatjes als tante Roza schrijft over de felle kou in China. En tussen-door leveren ze al kibbelend hun prachtige kindercommentaar.

Een tante van papier

De verteller is ongeveer zes, als tante Roza een verlooperperiode in het gezin doorbrengt. Ze bestaat dus echt! Maar ze is zo anders dan de tante die hij uit de brieven heeft leren kennen. Ze is vreemd in haar witte pij en met haar grote kap. En vooral: ze is zo stil; ze zit maar somber voor zich uit te kijken. Er moet iets vreselijks met haar gebeurd zijn. Maar tante Roza zwijgt.

Alleen klinkt raadselachtig haar prachtige uitspraak: „De Gele Rivier is bevrozen”. En tante Non zelf ook, ben je als lezer geneigd te denken. Het neefje probeert tot haar door te dringen, maar hij bereikt haar niet. Ze blijft een tante van papier. Wel ontstaat er langzaam aan een bijzondere band tussen tante en hem, vooral als ze hem verpleegt na een ongelukje.

Het beste land is België

Vanaf tantes thuiskomst komt ook de rest van de familie in beeld. Schitterend zijn de familiebijeenkomsten getekend, waar de ooms en tantes gewichtig praten over alledaagse onbelangrijke dingen en hun bekrompen commentaar leveren op de grote zaken. Ze speculeren over wat er in China gebeurd kan zijn. En als ze er niet bij is, gaat hun kritiek ook in de richting van Roza. Waarom ging ze naar dat vreemde China? „Het beste land is België. Ge moet het zover allemaal niet zoeken.” Zijn zij niet goed

*één van de kleinen
uit
Gods Koninkrijk
op een boeiende
manier
voor ons neergezet*

genoeg? Ze nemen het hun zuster bovendien kwalijk dat ze tegen de wil van haar ouders voor dit leven gekozen heeft; ze verwijten haar het vroegtijdig wegwijnen van haar vader en moeder. Toch klinkt dwars door alle negatieve commentaar heen de trots door over de zus die dit allemaal toch maar doet en het volhoudt. En stiekem stoppen ze haar geld toe als ze opnieuw uitgezonden wordt. Ditmaal naar India.

Tante Roza

En tante Roza zelf? Maar langzaam aan wordt haar beeld helder. Doordat we met de ik-figuur mee kijken, is onze waarneming gebonden aan de beperkingen van zijn leeftijd. Pas tijdens haar tweede verlooperperiode – maar dat is ongeveer 28 jaar na de eerste – gaan we begrijpen wat er allemaal gebeurd is in China en wat de oorzaak is van de depressie tijdens haar eerste verblijf. De houding van de neef ten opzichte van de tante is dan niet meer die van vroeger: de gefascineerdheid en bewondering die hij als jongetje voor haar had, hebben plaats gemaakt voor afstandelijkheid

en scepticisme. Maar hij raakt toch weer onder de indruk als hij ziet hoe tante Non heel haar leven opoffert uit liefde voor de God in wie hij het geloof verloren heeft. Het is overigens een heel andere tante die hij nu ontmoet. Van de teruggetrokkenheid van haar eerste bezoek is niets meer over. Ze is spraakzaam, nuchter, zakelijk, weet wat er in de wereld te koop is. Ze komt veel menselijker over, maar de afstand blijft. Pas als de ik-figuur aan zijn zontje vertelt wie die non is van de familiefoto – het jongetje wist niet eens dat er een tante non in de familie was – wordt duidelijk hoe tante Roza's echte leven is. Dan komt de gruwelijke realiteit achter de schone schijn van de mooie woorden uit de brieven vandaan: Haar werk van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in de hitte van de lange dag als verpleegster onder de Sri Lankaanse vluchtelingen in het leprozenhospitaal en in de kraaminrichting. Hij ziet haar zitten: moe, afgestobd, verkreukeld, verschoten. „Maar daarbij ook de glans die zij nog altijd vertoonde.” Zelf zegt ze: „Ik ben een oude non, die het beste van mijzelf in China en India achtergelaten heb.” En ze gaat weer terug naar de leprozen die op haar verzorging wachten. Op haar tachtigste werkt ze nog, zeven dagen per week met aan het eind van iedere dag haar gebed: „Mijn God, ik draag U op al de werken van deze dag tot Uw meerdere eer en glorie!” Ze houdt het vol uit liefde voor haar Heer: „Als het niet voor U was, Heer, dan maakte ik nu rechtsomkeert...” Het laatste wat we over haar lezen is een fragment uit een brief: „Ik heb cataract (staar J.L.) aan beide ogen. Druppelen helpt niet meer. Vandaar mijn kromme lijnen.”

Levendig

Leo Pleysier heeft een leuke manier van schrijven. Hij geeft geen opsomming van feiten, maar tekent levendige familietafereeltjes. Zo kom je er door de overpeinzingen van het jongetje, als hij al die de blote voeten op bed ziet, achter, hoe het gezin samengesteld is. Later, als de verteller een grote sprong in de tijd gemaakt heeft, wordt door de gedachten van de ik-figuur duidelijk hoe de omstandigheden van de broers en zusters op dat moment zijn. Ook de vele gesprekken houden het verhaal levendig; een nadeel is dat ze een enkele keer te lang uitgerekt zijn – bij de tocht met het grote gezin in de VW-kever naar de haven bij voorbeeld. En de zinnestjes uit de Franse les die de kinderen

door het hoofd spoken zijn meer modieus (stijl-Michiels) dan functioneel. Aan de titel kan je al zien dat we met een Vlaams boek te maken hebben. Dat hoeft in dit geval niet af te schrikken. Integendeel, het boek is in gewoon Nederlands geschreven, alleen de gesprekken worden in het Vlaams weergegeven en dat klinkt ons leuk in de oren. De broers en zussen spreken elkaar aan met 'gij' en 'u' en gebruiken woorden als 'kooordeken', 'plezant' en beeldende uitdrukkingen. Het is niet de eerste keer dat Leo Pleysier familieherinneringen heel direct tot een roman verwerkt heeft. In 1989 publiceerde hij het m.i. nog sterkere WIT IS ALTIJD SCHOON, waarin hij een boek lang zijn gestorven moeder aan het woord laat.

Eerbetoon

'De Gele Rivier is bevrozen' is niet een heel nieuw boek. Toch leek het ons de moeite waard om er alsnog aandacht aan te besteden; ook al omdat middelbare scholieren het kunnen lezen voor hun eindexamenlijst. Het was een van de zes genomineerde boeken voor de Libris-literatuurprijs 1994. De prijs zelf heeft het niet gekregen. Jammer, want met zijn roman heeft Leo Pleysier in de figuur van zijn tante nonneken de grootheid van één van de kleinen uit Gods Koninkrijk op een boeiende manier voor ons neergezet.

Noot:

**) 'Over boeken gesproken' is een nieuwe rubriek, waarin de heer J.J. Lakerveld, die tot voor kort leraar Nederlands aan de Chr. Scholengemeenschap te Emmeloord was, (en misschien ook anderen) aandacht zal besteden aan boeken van literaire aard. In eerste instantie wordt gedacht aan romans die in de publieke belangstelling staan, b.v. doordat ze genomineerd worden voor prijzen. Verder aan boeken die ten onrechte aan de aandacht ontsnappen en zeker aan boeken uit christelijke kring.*

Ten overvloede: Naast deze nieuwe rubriek blijft de rubriek 'Ex Libris' van de heer T. Hoekstra gewoon bestaan.

Persschouw

Schotje

Het Atheneum Illustre, waaruit zo'n honderdertwintig jaar geleden de Universiteit van Amsterdam is voortgekomen, kende destijds een merkwaardig verschijnsel: het schotje.

Het schotje was een muurtje dat de professorenbank waarin bij feestelijke gelegenheden de hoogleraren plaatsnamen, in twee zeer ongelijke delen verdeelde. In het grootste deel, driekwart van de bank, zaten de vijf of zes hervormde professoren als erfgenen van de zeventiende-eeuwse calvinisten, in het resterende kwart de vijf remonstranten, lutheranen en doopsgezinden.

De Génestet, die als jong student dit merkwaardig relict van Dordtse godsdiensttwisten nog had aanschouwd, was bereid een Te Deum aan te heffen als gebouw, bank en schotje in een puinhoop zouden veranderen. En al naar ons gevoel voor humor kunnen we er nu om lachen of ons eraan ergeren.

Het lijkt iets uit een andere wereld.

Hoewel?

Ik las in Trouw dat een oude, kerkelijk zeer meelevende, vrouw in de hemel – mocht zij daar ooit komen – schotten hoopt aan te treffen om de mensen die van een andere kerk zijn niet te zien en hun flauwe gezang niet te horen: Heeft zij ruw verwoord wat anderen misschien iets genuanceerder denken? Het mooie samen op weg doet het ergste vrezen. Het schotje bestaat nog steeds en als het aan sommigen van ons ligt nog heel lang. Totdat de Heer komt en de laatste resten stukslaat en het één kudde en één herder zal zijn. Hij heeft het Zelf gezegd.

Klaas de Jong

Dit stuk knipten wij uit 'HORIZON' – Samen-op-wegblad voor Amsterdam en Amstelveen. Het is onvoorstelbaar hoe taai het kerkisme is. De mensen, die zich daaraan bezondigen, trekken de scheidslijnen zelfs door naar de eeuwigheid. Wat een armoedig gedoe! Want het is uiteindelijk een wrange vrucht van een puur horizontalistisch denken. Gelukkig hebben wij niet te beslissen over de zaligheid van de ander en de manier waarop hij die beleeft. Toen Simon van Velzen, de eerste docent in de homiletiek aan de Theol. School te Kampen, aan het eind van zijn leven op aarde gekomen was, hoorde men hem meermalen uitroepen terwijl hij studeervertrek of woonkamer op en neer liep: „O, als er geen Jezus was; als er geen Jezus was!” „Maar”, zo hernam hij dan weldra, „er IS een Jezus, er IS een Jezus.” En zijn genade, zo mogen wij weten, is ons genoeg!

Enschede, O. Mooiweer

Tussen kerk en keuken

Sinterklaas op apegapen

Sinterklaas kwam om twee uur aan bij de Halve Maansbrug, aan de rand van Oudorp. Het leek overdadig, want Sinterklaas was om twaalf uur al gearriveerd tegenover de Waag, middenin de binnenstad. De burgemeester nam kloek zijn deel aan het festijn op zich en verwelkomde Sinterklaas met een gepaste mix van eerbied en jovialiteit. Je zou toch zeggen dat dat genoeg moest zijn. Maar nee! Oudorp is pas een jaar of vijftien bij Alkmaar ingelijfd en dat willen we weten ook. Eigen koninginnedagen, een eigen brandweer, een eigen kermis en een eigen Sinterklaas. Een beetje Sint komt niet in zijn eentje aan, maar wordt vergezeld door muziekkorps en een leger Zwarte Pieten.

In Oudorp was het muziekkorps geleend uit de stad en er was kennelijk gebrek aan competente Zwarte Pieten, want alle Pieten leken boezems en witte nekken te hebben. Af en toe werd er één door omstanders bij name geroepen.

„Hallo, die Brenda. Oehoe!”

Een stel ouders met kleine kinderen op de arm vergat even dat er een legende in ere gehouden diende te worden en zwaaide hartelijk naar een Zwarte Piet die uitbundig achter het paard van Sinterklaas aandartelde.

Piet Brenda zwaaide terug en tastte flink in de zak. Ze strooide en stopte de kinderen van haar kennissen een dot pepemoten en schuimpjes in de hand. „Zeg eens 'dankuwel Zwarte Piet’,” drong de moeder aan, maar het kleinste kind hield het handje met pepemoten op de rug, stopte haar gezicht in de kraag van haar moeder en brulde. „Och grut”, zei de Zwarte Piet, „ze vindt het vreemd.”

Ja, dat dank je de koekoek. Als mij voorgespiegeld was dat ik naar Sinterklaas en Zwarte Piet ging kijken en ik zag een kennis van mijn ouders glimmend uitgedost door de straat buitelen, zou ik het ook gek vinden.

Waarschijnlijk is dat overdadige gedoe van de laatste jaren er debet aan dat het feest op apegapen ligt.

Een Sinterklaas die niets geheimzinnigs meer heeft, legt het loodje en wordt ingeruild voor een malloot die Jo ... ho...ho...-roepend door een warenhuis loopt. Je zou toch terug verlangen naar de tijd dat een roe garant stond voor een paar gemakkelijke weken als ouders.

„Nee, Sinterklaas neemt geen kinderen mee naar Spanje”, zei een vrouwtje uit de straat tegen haar zoontje. Verbeelde ik het me, of klonk er spijt in haar stem?

„Jongens, heb ik jullie ooit bang gemaakt met Zwarte Piet en Spanje?” vroeg ik 's avonds aan de kinderen.

„Nee mam,” verzekerden ze me.

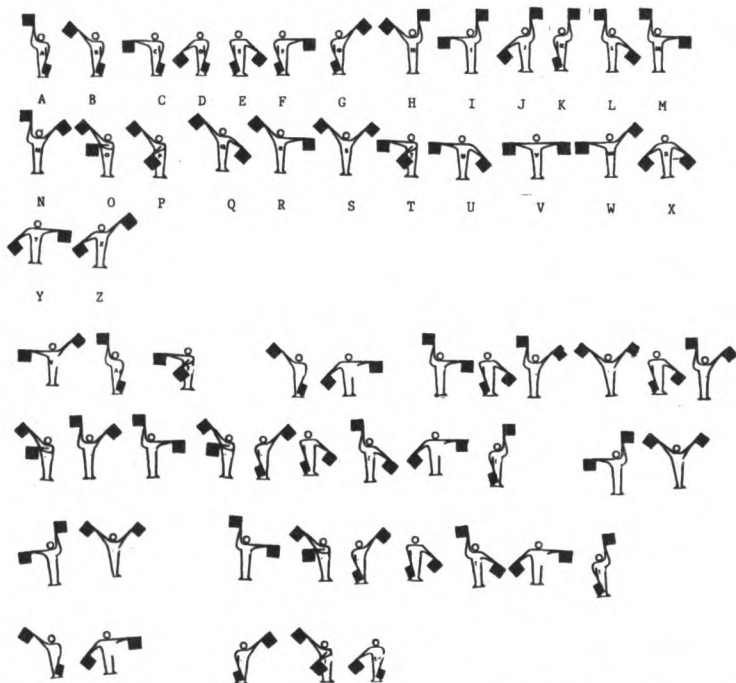
„Stom van me”, zei ik. „Doe het later beter dan je moeder. Dan houd je tenminste een feest overeind!”

„Wil je koffie, mam”, zei Janneke lief en schonk een kop vol. Er lag een brok speculaas bij.

En er was begrip voor een moeder die niet tegen afbrokkeling kan. Dat is toch weer meegenomen.

Wat je hieronder ziet is het alfabet met handvlaggen zoals het in vredestijd werd gebruikt bij de Nederlandse Marine om berichten door te seinen. Je snapt natuurlijk wel dat je niet van het ene schip naar het andere schip naar elkaar kon roepen zodat ze om berichten door te geven naar elkaar de berichten seinden door elk woord apart, letter voor letter, te vlaggen. Dit gaat overigens heel snel als je een geïfend seiner hebt. Nu wordt het niet veel meer gebruikt. Kunnen jullie het lezen? Als je het goed doet vind je een tekst uit Lucas.

De oplossing van de vorige maal was: 1. Lot; 2. Zijn haren werden geknipt; 3. Wijn; 4. Een schaal linzenmoes; 5. 2x7 jaar; 6. Ninevé; 7. Saul; 8. 2x2; 9. Melaatsheid; 10. Salomo; 11. Krijgsoverste; 12. Mirjam; 13. Methusalem; 14. Lucas; 15. 66; 16. Zacharias; 17. Achab; 18. Tienden; 19. 6e dag; 20. Jozef van Arimathea; 21. Paulus; 22. Een rood koord uit het raam hangen; 23. Gosen; 24. De bakker; 25. Tollenaar.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Informatieboekje 1996

H. Algra, Den Helder

Het is de bedoeling dat er in april 1996 een nieuw Informatieboekje verschijnt met de nieuwste gegevens van onze kerken en uiteraard ook alle nieuwe telefoonnummers.

Evenals vorig jaar worden de kerken (en de organisaties en commissies die binnen of vanuit de kerken werkzaam zijn) opgeroepen om hun bijdrage te leveren aan het boekje. Wat is er in 1995 gebeurd binnen de plaatselijke gemeente? Vallen er bijzondere gebeurtenissen te vermelden? In het vragenformulier wordt dit gedeelte vaak leeg gelaten, terwijl het juist voor het jaaroverzicht een belangrijke bron van informatie is. Het vragenformulier wordt door de uitgever aan alle plaatselijke kerken toegezonden. Ook de organisaties (zending, hulpverlening

enz.) kunnen hun informatie kwijt. Sommige instellingen en stichtingen hebben vorig jaar belangrijke gegevens toegezonden, die een plaats kon krijgen in het Jaaroverzicht of in het overzicht van de instellingen. Voor de redactie van het Informatieboekje is het van groot belang om over deze gegevens te kunnen beschikken. Wanneer geen bijdrage wordt ingezonden is het voor de redactie vaak niet mogelijk om aandacht te besteden aan bepaalde gebeurtenissen of festiviteiten. Ook (scherpe) foto's zijn welkom, al wil toezending niet automatisch zeggen dat een foto ook geplaatst wordt. De benodigde gegevens kunnen worden gezonden naar de uitgever: *Redactie Informatieboekje, p/a Uitgeverij Buijten & Schipperheijn B.V., Valkenburgerstraat 106, 1011 NA AMSTERDAM, tel. (020)- 6236612*

Nieuwegein

Het scribaat der kerk berust bij: mevr. A. Monteban-van Prooyen Schuurman, Postbus 296, 3430 AG Nieuwegein. Tel. 030-6045997.

Kandidaat N. Viss

De regio Amsterdam-Haarlem heeft kandidaat N. Viss beroepbaar gesteld in de Ned. Geref. Kerken. Zijn adres luidt: Hofstederweg 48, 1111 SH Diemen. Tel.: 020-6003836.

Enschede-Noord

- De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. J.J. van Es, predikant van de gemeente van Urk.
- Het scribaat der kerk berust bij de heer R.J. Niemeijer, Rietmolenstraat 98, 7512 XX Enschede. Tel.: 053-4315895.
- Het postadres verandert niet en blijft derhalve: Postbus 2303, 7500 CH Enschede.

Nederlands Gereformeerde Studentenconferentie 1996

Op vrijdag en zaterdag 26-27 januari 1996 zal op 'De Wittenberg' te Zeist de tweede Ned. Geref. Studentenconferentie plaatsvinden.

De conferentie begint op vrijdag tussen 18.00 en 20.00 uur en eindigt op zaterdag om 20.00 uur. Het thema van de conferentie zal zijn: 'Gods leiding in je leven'.

Op zaterdag zal drs. P.J. van Kampen hierover een lezing houden, waarna iedere deelnemer 2 van de 3 volgende workshops kan volgen:

- 'Wat doet ons leven ertoe? Maakt het voor God verschil?' door drs. P.J. van Kampen.
- 'Leiding door de Heilige Geest. Hoe beleven we dit bijbelse gegeven in de praktijk?' door ds. A.W. Vos.
- 'Gods leiding in de politiek' door prof.dr.ir. E. Schuurman (lid 1e Kamer).

De vrijdagavond is gereserveerd voor een ontspannend programma.

Alle studenten van het HBO en de universiteiten worden van harte uitgenodigd de conferentie bij te wonen. De kosten voor de gehele conferentie bedragen f 30,-.

Informatie en opgave bij Inge Zijlstra (huisgenoten, antw.app.), Rozenoord 56, 2651 XP Berkel en Rodenrijs, tel.: 010-5115251.

Vermeld welke workshops jouw voorkeur hebben. Deelnemers krijgen in januari nadere informatie toegestuurd.

Doctoraal examen

Drs. G. van Dijk te Bergambacht slaagde aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn voor zijn doctoraal examen.

Oegstgeest

Ds. J. Horsman te Dordrecht heeft voor het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep bedankt.

Eindhoven

Ds. E.R. Postma, emeritus-predikant van de gemeente Eindhoven, is op 11 november jl. overleden.

Amsterdam

27 oktober jl. was het 55 jaar geleden dat ds. J.W. Verheij, emeritus-predikant van de gemeente Amsterdam, in het ambt werd bevestigd.

Commissie NGK geestelijke verzorging militairen

Het secretariaat berust thans bij de heer F.D. Meijer, De Korte Baan 5, 8252 GC Dronten. Tel.: 0321-315469.

Onder
andere(n)

Actie voor vrijlating Pakistaanse Christen

De VCVM-Nederland, de Vereniging van Christenen tegen Vervolging en Marteling, is een handtekeningenactie begonnen voor het vrijlaten van de Pakistaanse christen Anwar Masih, uit de stad Faisalabad. Hij werd op 1 februari 1993 gearresteerd, nadat hij een twistgesprek had gehad met de plaatselijke kruidenier Muhammed Aslam. Het plaatselijke hoofd van SSP, een fundamentalistisch-islamitische partij, Haji Mohammed Taggeb, diende een aanklacht in, waarin Anwar Masih werd beschuldigd van 'belediging van moslims' en 'heiligschennis' en overtreding van artikel 295c van de strafwet dat gaat over godslastering en belediging van de islam. Hierop staat in Pakistan de doodstraf. Anwar zelf ontkent de profeet te hebben beledigd en houdt vol dat hij en Muhammed Aslam slechts ruzie hadden over een kleine schuld van hem. De dag na de arrestatie van Anwar werd een demonstratie gehouden, waarin werd geëist dat Anwar opgehangen zou worden vanwege zijn uitlatingen. De volgende dag werd in de gehele stad Faisalabad door alle moslims gestaakt. Nadat Anwar Masih twee jaar gevangen had gezeten, vond op 7

maart 1995 een hoorzitting plaats. Drie dagen voordat de hoorzitting zou plaatsvinden, richtten extremistische moslims een galg op voor het gerechtsgebouw om Anwar aan te kunnen ophangen, zodat met hem niet hetzelfde zou gebeuren als met de christenen Salamat en Rehmat Masik, die kort daarvoor, na hun vrijlating, naar Duitsland waren gevlucht. De zitting werd voor onbepaalde tijd uitgesteld. Christelijke advocaten meldde na een recent bezoek aan hem dat hij er slecht uitziet en wordt gemarteld. Toch blijft hij Christus trouw. Een actie voor Anwar Masih is dringend gewenst. De VCVM-Nederland acht het van groot belang dat naast het verzamelen van handtekeningen onder het verzoek ook zoveel mogelijk brieven naar de Pakistaanse autoriteiten gestuurd worden. Een handtekeningenlijst en een voorbeeldbrief kunnen aangevraagd worden bij **VCVM-NEDERLAND, Postbus 451, 3800 AL Amersfoort** of telefonisch via: 038-225041 of 01820-82608.

Marokkaanse christen voor de vierde keer gevangen

Voor de vierde keer in zijn leven is Ait Bakrim Jamaa, een jonge Marokkaanse christen, veroordeeld tot gevangenisstraf. Hij is veroordeeld omdat hij in het openbaar getuigd heeft van zijn geloof in Christus. In de officiële veroordeling staat dat Jamaa de Islamitische religie heeft verstoord en zich niet heeft gehouden aan de Ramadan. Dit betekent voor hem een gevangenisstraf van één jaar. Toen Jamaa gevraagd werd wat hij als verdediging had aan te voeren was het antwoord „Ik ben een christen, maar respecteer de Islamitische religie”. Een advocaat had hij niet, omdat hij die niet kon betalen. Jamaa zat al drie keer eerder in de gevangenis; drie, zes en nog eens zes maanden heeft hij moeten uitzitten. Toch kan hij niet nalaten om te getuigen van zijn geloof. Een van zijn vrienden zoekt nu contact met mensenrechtenorganisaties om de veroordeling ongedaan te maken. Vrijheid van godsdienst is officieel gegarandeerd bij de Marokkaanse grondwet.

Spanning in Algerije stijgt

Met de verkiezingen in aantocht, stijgt de spanning onder de Algerijnse bevolking. Dit berichten werkers van de Arabische Wereld Zending die vanuit Marseille contacten onderhouden met mensen in Algerije. De Algerijnse presidentskandidaat Abdelhafid Benhadid is in een klein dorp dichtbij Algiers in koele bloede vermoord door fundamente-

listen van de Gewapende Islamitische Groep (GIA). Hij zou veel te gematigde ideeën gehad hebben. In een ander dorp werden alle bewoners uit hun huizen gehaald. Er werd een lijst met namen opgelezen. Wie op de lijst voorkwam, werd voor de ogen van dorpsgenoten de keel doorgesneden. Onder de slachtoffers waren vier kinderen. Minstens één keer per week komen er berichten dat een journalist is vermoord. De GIA heeft gezworen dat er meer terreur zal volgen als de verkiezingen doorgaan. Een oplossing lijkt onmogelijk en het einde is nog niet in zicht.

Kerkdiensten Spanje

Er zijn nogal wat mensen, die een deel van de winter of zelfs de gehele winter naar warmer streken trekken, o.a. Spanje. Mag ik hierbij uw aandacht vestigen op de mogelijkheid om 's zondags een Nederlandstalige protestantse (evangelische) kerkdienst bij te wonen, uitgaande van de Nederlands Evangelische Gemeente in deze plaatsen. De kerkdiensten en de adressen in Spanje zijn:

1. Benidorm (Costa Blanca)

Iedere zondagmorgen wordt een dienst gehouden in Edificio (niet hotel) Cervantes, Avenida Europa, aanvang 10.00 uur. Pastorie: Iglesia Evangelica Holandesa Carrer Badia 26, 03580 Albir/Alfaz Del Pi (Alicante). Tel. uit Nederland 09-34-66 865977. Scriba: N. van de Haar, Carrel del Verderol 19, Zona Albir, 03580 Alfaz del Pi. Tel. 6865438.

2. Denia (Costa Blanca). Ned. Interk. Gemeente

Iedere zondagmorgen wordt een dienst gehouden in het 'Evangelio', Calle Jaime I, no. 9. Aanvang 11.00 uur. Tussen kasteel en vissershaven. Pastorie: La Marquesa I no. 85, 03700 Denia. Tel. 5785045. Postadres: kerkeraad: apartado 446, 03700 Denia. Voorzitter kerkeraad: ir. F. Zwaan, Finca Paris 31, apartado 368, 03700 Denia, tel. 578 5949. Scriba: R. Polman, Partida Barranquet 10, Vergel 0377057511256. Penningmeester: E.A.J. Smit, Estepar 3, 03792 Percent (Alic.). Tel. 6405014. Kerkvoogdijstichting: Postbankrek.nr. 4223567 t.n.v. K.V.S. p/a De Hulk 19, 1622 DZ Hoorn.

3. Costa del Sol

Pastorie: Pastor Holandes, Edif. Horizontes 4a, Fuengirola/Torre Blanca (MA) tel. 2583346. Penningmeester: H. de Man, Urb. Torrenueva 349,

Buzon-47, 29649 Mijas-Costa (MA).
Tel. 2493223. Voorzitter: H. Snel, tel.
2373673. Scriba: Baps de Man Hop-
man 2493233. Voorzitter: H. Snel, tel.
2373673. Scriba: Baps de Man Hop-
man, 2493233. Kerkvoogdijstichting
Costa del Sol, Walenburg 6, 3904 JM
Veenendaal (gironummer 4313422).

Kerkdiensten:

a. Fuengirola, iedere zondagmorgen
om 9.30 uur in de Skandinaviska
Turistkyrken, Ed. Maria del Carmen,
Paseo Marítimo 77 bij de groene
Madonna.

b. Torremolinos, iedere zondagmorgen
om 11.30 uur in het Holland Huis, Ed.
distrito 10, Avda Carlota Alessandri 12,
tegenover Hotel Las Palomas. Post-
adres: Kerkeraad Urb. Torrenueva 349
Buzón 47, 29649 Myas Costa.

4. Mallorca

Iedere zondag in januari t/m maart
wordt een dienst in de R.K. Kerk te
Santa Ponsa gehouden, aanvang
16.00 uur.

Secretaresse comité E.P.N.M.: mevr.
G. Groot-de Boer, Klokdijk 14, 5504 LM
Veldhoven, tel. 040-532876. Pastorie:
Ed Florymar B 23, C./Ramon de Mon-
cada 10, 07180 Santa Ponsa Mallorca.
Rekening in Nederland Evangelisch
Pastoraat voor Nederlanders op Mal-
lorca te Veldhoven, girorek.nr.
1622054.

5. Gran Canaria

Iedere zondag vanaf 1e kerstdag t/m
de 1e paasdag wordt een dienst

gehouden in de Templo Eucuménico in
Playa del Inglés om 16.30 uur.

Adres coördinator voor geheel Gran
Canaria: mevr. C. de Feyter, 'Garden
Golf' 14, Calle Canada S/N, Playa del
Inglés, Gran Canaria, tel. 763165.

6. Algarve, Portugal

Iedere zondagmorgen vanaf 1 novem-
ber tot 1 mei wordt er een dienst
gehouden om 10.30 uur in restaurant
'Carrusel' in Praia da Oura (bij Albuf-
eira). Vanaf begin januari t/m Palm-
pasen een middagdienst om 16.30 uur in
Hotel Dom José te Guarteira, tenzij ter
plaatse anders vermeld. *Let op publica-
tiebord.* Er zijn ook diensten in Praia da
Rocha. W.s. van begin januari tot
Palmпасen. Iedere zondagmorgen om
10.30 uur in hotel Jupiter, gelegen aan
de boulevard van Praia da Rocha.

Secr. Mw. C. Beill-Kramer, Rua do
Cirurgião 4, Apartado 143, 8400 Lagoa,
Portugal. Tel. werk 082-342252, tel. en
fax werk 082-53735, tel. na 17 u. thuis
082-461650. Penningm. Hr. K. Mulder,
Edifício MAR ALVOR Ap. no. 005 Estr.
Alvor – Torralta. Alvor 8500 Portimão
Portugal. Tel. 082-459939. Voor inlich-
tingen in Nederland: mw. A. Strating-
Siebenga, Vondelkade 3, 8023 AA

Zwolle, tel. 038-532057. Secr.: Mevr.
C. Beill-Kramer, Rua do Curusqiao 4,
Apartado 143, 8400 Lagoa Portugal.

Studentencorps 'PFSAR'

Op D.V. vrijdag 15 december a.s.
hoopt ons illustre studentencorps 'Per
Fidem Studiumque Ad Rostra' zijn 91e
Dies Natalis te vieren. De senaat wil
daarom oud-leden van harte uitnodi-
gen tot het bijwonen van de middag-
vergadering, waarop drs. Van Mulligen
voor ons 'De Evangelische Alliantie'
hoopt te behandelen.

De vergadering begint om 14.00 uur
en wordt gehouden in de aula van de
Theologische Universiteit van de
Christelijke Gereformeerde Kerken in
Nederland, Wilhelminapark 4, Apel-
doorn.

Na afloop is er tijdens een korte
receptie gelegenheid om de senaat te
feliciteren met deze heuglijke dag. We
hopen dat we u van harte welkom
mogen heten op de 15e december.
Moge de zegen van de HERE op deze
dag rusten. Met hartelijke groeten,
namens de senaat,
L.A. de Butter, praeses
A.E. de Rooij, abactis

*Houdt uw voorgangers in gedachtenis, die het woord Gods tot u
hebben gesproken; let op het einde van hun wandel en volg hun
geloof na.*

Hebr. 13:7

Gemeente en kerkeraad van de Nederlands Gereformeerde
Kerk van Eindhoven hebben met diepe ontroering kennis ge-
nomen van het overlijden van hun emeritus predikant

Ds. EELKE ROELOF POSTMA

Van 1971 tot 1989 diende hij de kerk van Eindhoven. Ook na zijn
emeritering bleef hij als lid van deze gemeente van harte mee-
leven met onze vreugde en ons verdriet. Hij werkte tot op het
laatst aan nieuwe preken en met liefde ging hij nog regelmatig
voor in de diensten.

Wij gedenken hem in dankbaarheid.

Trooste en sterke onze hemelse Vader zijn gezin en ons allen.

11 november 1995

Namens gemeente en kerkeraad,
J. Dorr, praeses
B.R. Schat, scriba

*Ik kan gaan slapen zonder zorgen,
weant slapend kom ik bij U thuis.
Alleen bij U ben ik geborgen.
Gij doet mij rusten tot de morgen
en wonen in een veilig huis.
Psalm 4:3*

Ingeslapen onze Eel

EELKE ROELOF POSTMA

14 januari 1924

11 november 1995

Eindhoven: Rie Postma-Bosch

Huizen: Thea Postma

Eindhoven: Hanneke Postma
Willem Jan Jolink
Merel en Kirsten

Eindhoven: Rietje Postma

Muiderberg: Mienke Postma
Bert Mannes

Eindhoven: Rinske Zuur-Postma
Hans Zuur
Elke

Rietveldlaan 11
5624 KK Eindhoven

*Wat is uw enige troost in leven en sterven?
Dat ik met lichaam en ziel, in leven en sterven, het eigendom
ben, niet van mijzelf, maar van mijn trouwe Heiland Jezus Chris-
tus.*

Zondag 1 Heidelbergse Catechismus

Ingegaan in heerlijkheid onze lieve

Arie Aart van der Dussen
sinds 26-7-1994 weduwnaar van **Adriana Meijer**

* 14-9-1906 † 15-11-1995

Amsterdam: Kees van der Dussen

Krommenie: Coos van der Dussen
Esther Ijskes en
Maarten Gelderman
Marc Ijskes

Eindhoven: Ad en Connie van der Dussen-
Koen

Rotterdam,
'De Schutse', kamer 808
Cordell Hullplaats 22

Correspondentie-adres:
Erasmusstraat 14
1561 KD Krommenie

De begrafenis heeft op maandag 20 november jl. plaatsgevon-
den op de algemene begraafplaats 'Crooswijk' te Rotterdam.

Geestelijke bagage? Eerst naar de EH!

Wil je gaan studeren aan Hogeschool of Universiteit? Doe dan
eerst het Basisjaar van de Evangelische Hogeschool. Het jaar
van je leven, waar principiële en wetenschappelijke vorming
en praktische vaardigheden elkaar afwisselen. Zodat jij later

Stuur die studiegids!

Ik wil graag meer weten over het
EH-Basisjaar. Stuur mij de infogids.

Naam:

Adres:

Pc en plaats:

Bon opsturen naar: Antwoordno. 151,
3800 VB Amersfoort **orb**

met meer 'bagage' de studie
van je keuze volgt. Interesse?
Vraag dan nu de uitgebreide
studiegids aan. Je krijgt 'm
per omgaande thuis!

**evangelische
hogeschool**

KOK Voorhoeve

Maak uw keuze voor de Kerstdagen

- * **Kerstgedachten**, door ds. C. van de Velde.
Van dit boekje verscheen reeds de tweede druk.
Prijs f 14,95
- * **Komt, verwondert u**, door ds. A.S. Rienstra.
De betekenis van het Kerstgebeuren wordt in een
viertal meditaties toegelicht. Het boekje is prachtig
geïllustreerd. **Prijs f 10,-**
- * **De omgekeerde wereld**, door drs. W. Kats
In deze uitgave gaat het over het Magnificat, de lof-
zang van Maria. **Prijs f 11,50**
- * **Kerst- en Nieuwjaarskaarten**
Per set van 6 gesorteerde kerstkaarten, geïllustreerd
door Heleen v.d. Velde-Blok. **Prijs** (incl. envelop)
f 3,50

Het boekje **Kerstgedachten** is ook verkrijgbaar in de
boekhandel. U kunt het ook met de andere uitgaven
bestellen bij **FILIPPUS** in Arnhem.

Ons adres: **Postbus 3052**, 6802 DB Arnhem.

Ons telefoonnummer is: **026-3514340**. U kunt ook faxen.
Het nr. is gelijk aan het telef.nr.

wat wij graag willen doen:

**Financiële
adoptie
van
kinderen**

**In een tehuis
voor f 65,-
per maand**

**In een
dagcentrum
voor f 30,-
per maand**

**Bel ons nu!
0529-
455907**

stichting

redt een kind

Papaverstraat 19, 7731 VS Ommen, Tel. 0529-455907
Postbank: 1599333 tnv Stichting Redt een Kind te Ommen
Bank: ABN/Amro te Doorn rek. nr. 37.73.32.860

